

REVISTA CULTULUI MOZAIC

APARE BILUNAR

ADMINISTRAȚIA: Str. Sf. Vineri nr. 9, telefon: 614 96 90; REDACȚIA: București, str. Popa Rusu nr. 24, telefon: 211 80 80

50 DE ANI DE LA DEPORTAREA EVREILOR DIN TRANSILVANIA DE NORD

COMEMORAREA DE LA BUCUREȘTI

Duminică, 29 mai a.c., a avut loc, la Templul Coral din București, serviciul divin de comemorare a victimelor Holocaustului din Transilvania de Nord vremelnice ocupată de Ungaria horthystă, surori și frați ai noștri de la deportarea cărora în lagărele morții de la Auschwitz și Birkenau se împlinesc 50 de ani.

Din partea conducerii Federației Comunităților Evreiești din România, a fost

prezent dl director general Al. Sivan.

În prezența unui numeros public, prim-cantorul A. Jukovsch, acompaniat de dnl Adolf Weiss și David Tahman, a oficiat un serviciu divin în memoria celor 150 000 de evrei din Transilvania de Nord uciși în Holocaust, în urma ocupării samavolnice a acestei părți din trupul României, prin Dictatul de la Viena.

COMEMORAREA DE LA ORADEA

Duminică, 29 mai a.c., la Sinagoga Mare din Oradea, a avut loc o impresionantă adunare consacrată memoriei celor 150 000 de surori și frați ai noștri deportați de fasciștii unguri și uciși în lagărele naziste ale morții.

A participat o delegație compusă din conducători ai Federației Comunităților Evreiești din România.

Au fost prezenți reprezentanți ai Președinției, Parlamentului, Guvernului, Consiliului pentru Minoritățile Naționale, administrației locale, ai unor partide și organizații politice, slujitori ai cultelor.

Au fost de față dl Zvi Feine, director al Programului „Joint” pentru România și doamna Lily Hahamy, însărcinată cu afaceri ad interim al Ambasadei Israelului în România.

Comemorarea a început prin aprinderea, de către șase supraviețuitori ai lagărelor de exterminare, a șase lumânări în amintirea celor șase milioane de evrei uciși în Holocaust. În fața Chivotului Sfânt deschis, Prim-Rabinul dr. Ernest Neumann, din Timișoara, și hahamul Eliezer Glantz au oficiat un serviciu divin pentru odihna sufetelor kedoșimilor noștri.

Cuvântul introductiv a fost rostit de dl Petru Kövry, consilier cultural al Comunității Evreilor din Oradea, care a salutat prezența în mijlocul obștii orădene a distinșilor oaspeți. Corul și orchestra Talmud Tora din Oradea au interpretat câteva cântece adecvate momentului comemorativ.

În cuvântul d-sale, dl ing. Theodor Blumenfeld, secretar general al Federației Comunităților Evreiești, a evidențiat buna conviețuire de veacuri a populației evreiești cu poporul român și cu celelalte etnii de pe aceste meleaguri, conviețuire curmată brusc de uriașul cataclism cărui i-au căzut victimă și evrii din Transilvania de Nord.

Dl Victor Opaschi, consilier prezidențial, a dat citire Mesajului transmis cu prilejul acestei comemorări de domnul Ion Iliescu, președintele României.

În numele Parlamentului țării, dl Dan Mărtian, vicepreședinte al Camerei Deputaților, a exprimat durerea și indignarea față de crimele abominabile comise de fasciștii unguri

Continuare în pag. 8

Mesajul președintelui României, domnul ION ILIESCU

Au trecut cinci decenii de când, în mai 1944, regimul ungaro-horthyst de ocupație a dezlănțuit în nord-estul Transilvaniei ocupate o vastă operație de dislocare, arestare și internare în ghettouri a populației evreiești din acest spațiu, în vederea exterminării ei în „uzinele morții”, create de Germania nazistă.

Documentele istorice și mărturiile supraviețuitorilor consemnează cutremurătoarele evenimente începute în zorii zilei de 3 mai 1944, când autoritățile ungare de ocupație au început o acțiune de verificare totală a tuturor localităților din acest teritoriu în vederea ridicării din căminele și vetrele lor a celor „vinovați” de a se fi născut în religia mozaică. Timp de 10 zile, au fost devastate peste 1 300 de localități, din care au fost luați cu forța și internați în ghettouri peste 150 000 de evrei. La această impresionantă cifră se adaugă alți 15 000 de evrei internați deja în taberele de muncă forțată de pe teritoriul Ungariei - adevărate lagăre de ucidere prin supramuncă și înfometare. Spre mijlocul lunii mai, întreaga populație evreiască din acest teritoriu românesc ocupat era internată în 21 de ghettouri amenajate ad hoc.

Transportul victimelor s-a făcut cu trenuri de marfă, oamenii fiind înghesuți în vagoane insalubre și lipsite de cele mai elementare condiții igienice. Drama victimelor creștea cu fiecare pas făcut spre locurile de exterminare. În aceste condiții, multe dintre victime au murit în timpul transportului, iar cei care au fost condamnați de destin să sufere până la capăt au cunoscut alte nenumărate și greu de imaginat drame.

Astfel, la capătul drumului spre „soluția finală” a „problemei evreiești”, elaborată și aplicată de naziști și horthyști, aproape întreaga populație evreiască din nord-estul Transilvaniei a împărțit cea mai dramatică soartă din câte a cunoscut istoria omenirii în materie de crimă premeditată, de Holocaust. Au fost încercări, multe reușite, din rândurile populației românești, de a salva evrei de la deportare, chiar cu riscul propriei vieți, ascunzându-i ori ajutându-i să treacă în mod clandestin granița în România. Dintre cei 166 601 evrei căți trăiau în acest teritoriu românesc înainte de ocupație, au supraviețuit doar 15,5%, adică cca 25 000.

Drama populației evreiești din teritoriile ocupate de armatele horthyste acum 50 de ani a fost rezultatul nemijlocit al întregii politici de asuprire și exterminare a populației nemaghiare, aplicată de regimul horthyst atât înainte, cât și, mai cu seamă, în timpul celui de al doilea război mondial, inclusiv împotriva românilor, majoritatea populației din acest spațiu. Încă din septembrie 1940, pe măsura ocupării militare a teritoriului dobândit de Ungaria în urma Dictatului nazisto-fascist de la Viena, regimul horthyst a început o vastă campanie de reprimare, dislocare, expulzare, internare în lagăre de concentrare și detașamente de muncă forțată a populației românești, socotită potențial ca cea mai mare adversară a menținerii regimului de ocupație. Un regim similar a fost impus și populației din Cehoslovacia, Iugoslavia și Ucraina Subcarpatică, care se afla sub ocupația Ungariei.

În acest context, pe măsură ce înfrângerea Germaniei naziste și a aliaților ei se profila ca iminentă, ocupații horthyști au amplificat actele de opresiune împotriva românilor care-și afirmau, indiferent sub ce mod, adversitatea față de ocupații. Drama de la Moisei-Maramureș constituie doar un exemplu. Ea a fost precedată de alte nenumărate atrocități și masacre comise în acest teritoriu, cum au fost acelea de la Ip, Trăzneu, Zalău, Mureșeni de Câmpie, Ciumăna și multe altele. Sate întregi de români au fost supuse agresiunilor și devastărilor. Sute de mii de români, din toate categoriile sociale, au fost expulzați sau obligați să apuce calea bejeniei. Până în septembrie 1944, peste o jumătate de milion de români din acest teritoriu au fost nevoiți ori obligați să se refugieze în patrie. În cei patru ani de ocupație, multe sate românești au fost rase de pe suprafața pământului.

Aceste crime se constituie într-un imprescriptibil act de acuzare la adresa tuturor forțelor totalitariste care au folosit teroarea, crima, intoleranța națională și xenofobia drept argumente pentru a supune necondiționat adversarul - real sau imaginar.

Comemorând aceste triste evenimente, poporul român se pronunță, pe baza propriei experiențe, pentru eradicarea din fașă a oricăror manifestări de antisemitism, xenofobie și extremism care periclitează pacea, securitatea, concordia, cooperarea între statele și popoarele lumii.

Fie ca amintirea tuturor martirilor să trăiască mereu vie în inimile noastre!

SCRISOAREA GUVERNULUI ROMÂNIEI

Onorată asistență,

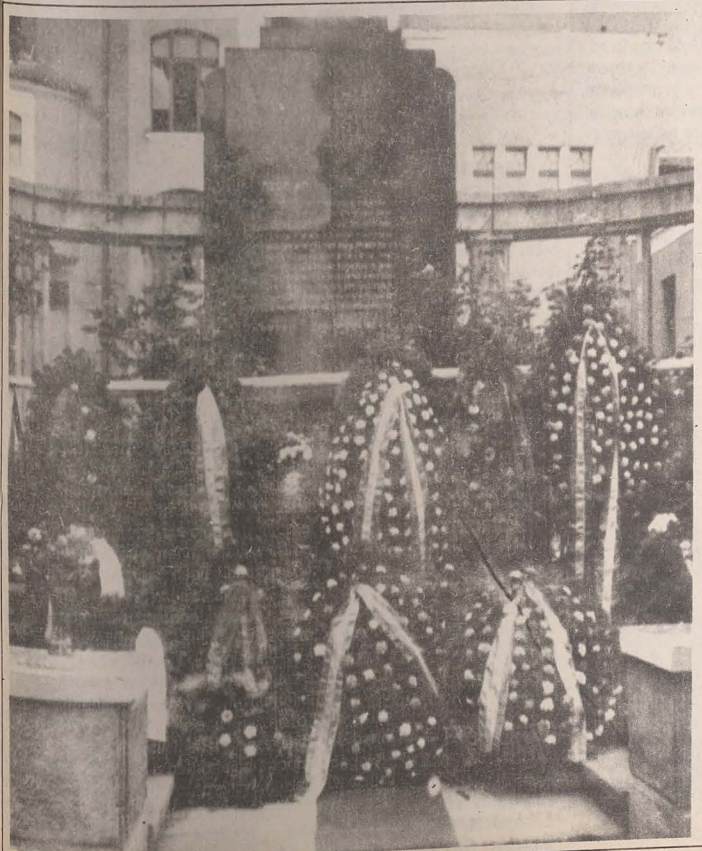
Se împlinesc în aceste zile cincizeci de ani de când pe pământul vremelnice răpit de horthyști din trupul României prin odiosul Dictat de la Viena, în Transilvania de nord-est, s-a consumat una dintre cele mai cumpănite tragedii din istoria contemporană. În acea primăvară însângerată, în mai puțin de două săptămâni, poliția și jandarmeria horthystă au arestat și internat în 21 de ghettouri circa 150 000 de evrei, pe care, ulterior, i-au deportat cu destinația Birkenau-Auschwitz, unde covârșitoarea lor majoritate au fost exterminați. La Oradea trăiau, înainte de declanșarea acțiunii comandourilor morții, 30 000 de evrei. La sfârșitul războiului, doar un număr infim dintre aceștia s-au mai întors acasă, după ce trăiseră experiența terifiantă și traumatizantă a morții celor dragi, a rudelor și prietenilor lor, în camerele

de gazare, sub gloanțele și loviturile SS-istilor.

Comemorăm, cu durere, calvarul și martirajul victimelor Holocaustului fascist, închinându-ne cu pioasă aducere aminte în fața memoriei nenumăraților bărbați și femei, tineri și vârstnici, copii și bătrâni a căror singură vină a fost - în ochii călăilor lor - de a fi evrei, de a aparține unui popor pe care corifeii ideologiei celei mai barbare și infame, rasiste, xenofobe și criminale îl sortiseră pieirii.

Prinsă în angrenajul Axei puterilor fasciste, România, care făcuse în cumpănitul an 1940 obiectul unor cesiuni teritoriale sub amenințarea cu însăși dispariția de pe harta Europei, nu s-a putut ridica împotriva îngrizoarei mașini de exterminare naziste. Deși nici un cetățean român de naționalitate evreiască

Continuare în pag. 6

● Jorge Luis BORGES

BORGES despre AGNON

● S.I. AGNON

Revista *Carta de Jerusalem* ce apare la Ierusalim, în limba spaniolă, sub auspiciile Institutului Cultural Israel-Ibero America, a publicat în numărul 64, din decembrie 1993, trei conferințe ale marelui scriitor argentinian Jorge Luis Borges, rostite după ce acestuia i s-a acordat Premiul Ierusalim. Conferințele, foarte importante, se referă la Cartea lui Iov, la Spinoza și la Agnon. Publicăm mai jos pe care se referă la scriitorul israelian S.I. Agnon, laureat al Premiului Nobel pentru literatură.

„Voi începe cu unele considerații care comportă riscul de a părea digresive, însă care, fără îndoială, ne vor conduce la tema esențială: personalitatea și opera marelui nostru contemporan Agnon.

Este adevărat că din această operă am reușit să cunosc puțin, deoarece ignoranța mea în ce privește ebraica – ignoranță pe care o deplor, dar este prea târziu pentru a o îndrepta – m-a obligat să-l judec după o versiune engleză a acelei cărți a lui, care amintește *Cronicile lui Ovidiu*, carte despre anul calendaristic religios al evreilor, și o versiune franceză a *Povestirilor din Ierusalim*. Voi fi nevoit, așadar, să mă limitez la ceea ce am întâlnit și la ceea ce m-a impresionat și delectat în aceste cărți, mai ales în cea de a doua.

Și acum revin la aceste considerații ce pot părea puțin străine temei, dar care cred, totuși, că sunt necesare.

Să începem printr-o întrebare, simplă în aparență, dar esențial complexă, așa cum sunt toate întrebările. Ce este o națiune? Prima tentație care ne urmărește este de a da un răspuns de ordin geografic. Evident, acesta este insuficient. Atunci, vom fi nevoiți să gândim, pentru definiția ce ne preocupă, la totalitatea amintirilor ce se cuibăresc în sânul unui popor.

Îi amintesc aici pe Bernard Shaw, care, când i s-a vorbit de suferința umană, de totalitatea suferințelor ce se tot acumulează, a răspuns că ceea îl poate face pe un individ să se bucure și să sufere marchează limita bucuriei și a suferinței întregii omeniri. Acestea sunt însă, evident, abstracte, spre deosebire de acelea ale indivizilor, care sunt reale. Și atunci cum am putea defini o „națiune”? Cred că nu există un exemplu mai clar de „națiune” ca acela al Israelului, a cărui origine aproape că se confundă cu cele ale lumii și care vine de la nenorocirea exilului, de la diaspora, la zilele noastre.

Ce este atunci această națiune? Este memoria succesivelor generații. Această memorie poate fi studiată în două moduri: așa cum o studiază istoricii, reduși la o serie aridă de date și de nume geografice, sau cum o studiază folclorul, deci ca un fel de muzeu de curiozități, ca o colecție.

Există însă o altă tradiție, care nu se limitează la datele istoricului, nici la curiozitățile folclorului. Este ceva mai profund, ce nu se repetă, ci înfloare într-un mod viu – și lucrul acesta este, cu siguranță, ceea ce întâlnim în opera lui Agnon. Și astfel *Povestirile din Ierusalim* – la care am făcut aluzie – pot fi citite la fel ca anumite opere medievale sau ca acelea ale lui

Dante. Pot fi citite pe diverse planuri: ca relatări contemporane, tragice sau umoristice, de asemenea, așa cum se întâmplă cu întreaga operă de artă, care este intimă, ca simboluri ale noastre. La opera lui Agnon apreciem această tradiție ebraică seculară, și observăm accentuata influență pe care a exercitat-o asupra ei hasidismul. E neîndoios că povestirile hasidice culese de Agnon în anii lui de tinerețe, precum și de Martin Buber, au lăsat o urmă neștersă la marele scriitor israelian.

La Agnon totul trăiește și înfloare. Iată cea mai frumoasă povestire, *Ido și Einam*, plină de mistere și simboluri. Este povestea stranie a unui erudit căruia îi sunt revelate nouăzeci și nouă de cuvinte într-o limbă necunoscută. Cred că sunt nouăzeci și nouă, de asemenea, numele lui Dumnezeu, în afară de cel de al o sutălea, Tetragrama, care este infailibil. În această povestire, cu toate că într-un mod indirect, este insinuată legenda *Golemului*, a omului creat prin intermediul cuvintelor sacre de către un cabalist al evreimii din Praga.

Mă voi referi la povestirea *Păinea întreagă*, care ne amintește de unele pagini ale lui Kafka. Povestirea aceasta este construită din materialul unei serii de neplăceri. Autorul recunoaște importanța întâmplării în viața noastră. Relatează infinitele și măruntele neplăceri ale omului flămând, care nu ajunge să apuce o zi de odihnă. Se observă, așadar, influența lui Kafka, acesta făcând și el parte acum din memoria evreiască. Însă, la Kafka nu există, cred, o speranță mare. Povestirile sale, romanele sale nu conduc la o speranță atât de îndepărtată, încât sunt teribile în disperarea lor. În schimb, Agnon nădăjduiește, Agnon crede. De aceea, mi se pare că una din multiplele reușite ale Academiei Suedeze a fost de a premia nu un scriitor al disperării și al tristeții, ci un scriitor care, la fel ca un alt laureat al Premiului Nobel, Bernard Shaw, simte tragedia destinului uman, însă crede, de asemenea, că „happy-end”-ul, adică sfârșitul fericit, paradisul, nu se află dincolo de speranțele noastre.

Îmi vine în memorie povestirea intitulată *Cortul*, în care se vorbește de o țară care poate fi una oarecare. Țara aceasta este pedepsită de secetă, cu un cer inexorabil albastru. Ceva mai mult, este atacată de dușmani, pământul nu produce nimic și râurile sunt secate. Locuitorii ei sunt divizați în două partide: cel al „capetelor acoperite” și cel al „capetelor descoperite”. Paradoxal, apărătorii „capetelor descoperite” cred că se pot simți mai în siguranță numai în corturi fără tavan și în felul

acesta ei înalță umbrele de soare și de ploaie. Ceilalți, cei care cred în capul acoperit, se împart în partizani ai marii pălării, ai bonetei, ai pălăriei conice, ai pălăriei piramidale.

Și se distrug între ei. Există însă un bărbat, unul singur (lucrul acesta este important), ce nu aparține nici unui partid. Bărbatul acesta părăsește pe ascuns orașul și-l roagă pe Dumnezeu să trimită o ploaie binefăcătoare. Când se află lucrul acesta, bărbatul este blestemat de ambele partide, deoarece întreprinsese o acțiune ce nu avea permisiunea marilor șefi. Toți sunt de acord și hotărăsc să construiască un cort mare, pentru a opri ploaia cerută de necredincios. Se constituie o comisie pentru a stabili ce nume trebuie dat cortului care va trebui să acopere întreaga întindere a țării. Se numesc comisii peste comisii care să studieze ortografic și etimologic cuvântul.

În timp ce țara se pierde în trivialități, Dumnezeu, care ascultase rugăciunea omului, a bărbatului singuratic, trimite ploaia. Deșertul înfloare la fel cum a înflorit Israel.

Și aici putem auzi un ecou îndepărtat din acea tradiție evreiască care spune că, în fiecare clipă, în Univers, ignorându-se unii pe alții, există împrăștiți treizeci și șase de oameni dreți. Legenda aceasta a fost studiată de Max Brod, prietenul lui Kafka. Acești oameni dreți străbat lumea și sunt imediat înlocuiți în clipa în care mor. Această diastie schimbătoare ne salvează în clipa de față.

Memoria lui Israel se află în Agnon. Nu este o memorie erudită; este o memorie vie.

Pe Agnon îl cunoaștem sub un pseudonim și cred că faptul acesta nu este întâmplător. Nu a scris, vanitos, pentru el. Știam că era, într-un anumit fel, memoria vie a acestui popor admirabil, căruia îi aparținem cu toții, dincolo de vicisitudinile de sânge. Am vorbit de Israel. Asta e tot.”

Prezentare și traducere de
EZRA ALHASID

● Georges CHARPAK

JULIEN MUSAFIA

În cursul lunii octombrie 1993, a revenit în România pianistul evreu sefard, stabilit în S.U.A., Julien Musafia. Născut în București, la vârsta de patru ani a început să studieze pianul cu maestrul Ion Filionescu. Prima lui apariție în public s-a produs la numai șase ani. A fost elev la Liceul „Spiru Haret” și a urmat apoi cursurile Academiei Regale de Muzică și Artă Dramatică (Conservatorul) din București, printre profesorii săi numărându-se pianista Muza Ghermani-Ciomac și compozitorul Mihail Jora. În 1944, a primit premiul „Paul Ciuntu” (pe care îl primise și Dinu Lipatti în 1932). În 1948, împreună cu Orchestra Radio, dirijată de Theodor Rogalski, interpretează în sala Ateneului Român Concertul nr. 1 de Franz Liszt. În același an, Julien Musafia a părăsit România, rămânând un timp în Franța. A plecat apoi în S.U.A., unde locuiește și în prezent, în orașul Long Beach și este profesor emerit la California State University (unde predă la clasa de master de pian, cursuri de filozofie și de etnomuzicologie).

Activitatea sa concertistică s-a desfășurat în multe țări, iar printre artiștii cu care a colaborat se numără Mstislav Rostropovici și sibiia acestuia, cântăreața Galina Vișnevskaja. Repertoriul lui Julien Musafia, variat, este orientat în special spre creația a trei compozitori: Franz Liszt, George Enescu, Dmitri Șostakovič. În 1986, la centenarul morții lui Franz Liszt, Musafia a interpretat cele două concerte pentru pian și patru programe diferite de recital din creația pentru pian solo a lui Liszt. A interpretat întreaga creație pentru pian solo a lui Șostakovič și toate lucrările cu pian (unele piese fiind ascultate, în interpretarea sa, pentru prima oară în Statele Unite). Cu ocazia recentei vizite la București, Julien Musafia a vorbit la Academia de Muzică, în după-amiaza zilei de 22 octombrie 1993, despre „Preludiile și fugile pentru pian” ale lui Dmitri Șostakovič.

Opera lui George Enescu se găsește în centrul preocupărilor muzicale ale lui Julien Musafia. În S.U.A., a apărut un disc al lui

cuprinzând luări ensciene mai rar ascultate, ca Rapsodia română nr. 1 în transcripția pentru pian autorului. Cu repertoriul enescian Julien Musafia s-a produs și în renumite săli de concert americane. Nu în ultimul rând, trebuie relevată calitatea sa de membru fondator al Societății „George Enescu” din S.U.A., înființată de către pianistul și profesoara Lory Wallfisch, cu sediul la Northampton, Massachusetts; președintele societății este S. Yehudi Menuhin.

Julien Musafia deține numeroase distincții internaționale. A publicat mai multe lucrări teoretice (despre tehnica pianului, despre Șostakovič, despre Horowitz). A realizat înregistrări pentru casele de disc M.G.M., Columbia Pictures, Oriol Master Recordings.

De curând, Julien Musafia a participat la prestigioase festivaluri muzicale europene, printre care cel de la Salzburg; participă la concerte din marile orașe americane (Boston, Washington, New York, San Francisco ș.a.).

În anul 1991, la Festivalul „Dinu Lipatti” de la Sinaia, Julien Musafia și Lory Wallfisch au interpretat împreună cu Orchestra Națională Radio, Simfonia concertantă pentru două piano și orchestră de Dinu Lipatti.

La 23 decembrie în același an, Julien Musafia a susținut un recital în aula Muzeului „George Enescu”. În deschidere au prezentat Fuga în fa diez minor pentru pian la patru mâini (în primă audiere), de Karl Popper. Și-a dat concursul pianistă Ilina Dumitrescu. Compozitorul este un cunoscut filozof austriac. În vârstă de 93 de ani, domiciliat actualmente în Anglia; acest autor i-a dat personal lui Musafia notele Fugii, atunci când oaspetele nostru, în cursul unei vizite făcute lui Popper, i-a solicitat o compoziție a sa. În același recital, am ascultat compoziții de Mozart, Schubert, Liszt și Chopin. Am remarcat frumusețea interpretării de care s-au bucurat improptu op. 142/1 de Schubert precum și „Soirée de Vienne” și parafraza la opera „Faust” de Gounod, ambele de Franz Liszt.

A. SPIEGELER

„O viață încordată”

Acesta este titlul unei cărți scrise de Georges Charpak, laureat al Premiului Nobel pentru fizică - 1992, cercetător la CERN (Centrul European de Cercetări Nucleare) din Geneva, carte scrisă împreună cu Dominique Saudinos.

Împreună cu părinții și fratele său mai mare, au emigrat în Franța, din Polonia (locuiesc într-un sat cu apropiat de frontiera cu Rusia). În scurt timp –avea doar șapte ani când a ajuns la Paris –, Georges Charpak și-a însușit franceza, excelențând nu numai în științele matematice, ci și în creația artistică. De timpuriu, a fost un admirator al poeziei lui Jacques Prévert. Asemenea multor tineri intelectuali, el a luptat împotriva oricăror forme de antisemitism și s-a identificat cu mișcarea de stânga. În timpul celui de-al doilea război mondial, familia Charpak și-a atribuit numele Charpentier, „presupus ca venind din Troyes”. Familia a supraviețuit datorită muncii extenuante a părinților: mama croitoreasă, tatăl tăietor de lemne. După studii susținute, fratele său s-a fost numit profesor la Montpellier.

Implicat în mișcarea de rezistență, Georges Charpak este prins de

germani și trimis la închisoare, unde va sta timp de doi ani. Mai târziu este dus la Compiègne și apoi în lagărul de exterminare de la Dachau, unde, în mod miraculos, a supraviețuit, fiind eliberat în 1945. Înapoi la Paris, viitorul laureat al Premiului Nobel pentru fizică a frecventat cursurile Școlii de Mine, dedicându-se muncii de cercetare, adevărată sa vocație și pasiune fiind fizica. A urmat Colegiul „Joliot Curie”, având ca deviză: „Să înveți să cunoști și să faci ceea ce trebuie”. A colaborat cu biologi, cu fizicieni, dar cei mai buni prieteni ai săi sunt muzicienii și poezii, care văd în el „un adevărat om al Renașterii”. Căltător pasionat, el și-a găsit timp, paralel cu munca susținută de cercetare, să facă excursii în cele mai inaccesibile locuri, fără a neglija însă educația copiilor săi, care s-au realizat fiecare în domenii diferite: fiul la New York, primul fiu este un distins biolog, al doilea trăiește la Paris, unde este epidemiolog, iar fiica sa este medic pediatru la Bogota.

În vârstă de 66 de ani, cetățean francez, Charpak activează la CERN și este preocupat, în același timp, de literatură, realizând lucrări într-o limbă elevată.

MERIDIANE • MERIDIANE • MERIDIANE

INSTITUTUL PENTRU CERCETAREA TERENURILOR ARIDE

Când întâlnești denumirea Sde Boker, îți apare în minte figura marelui om de stat israelian David Ben Gurion. Aici, în acest kibutz și-a petrecut ultimii 15 ani de viață. Multe dintre previziunile sale s-au realizat; înfățișarea locului este cu totul alta. În anii '60, au fost construite, în apropiere, noi așezări. Astfel s-a creat o oază verde, încă nu prea mare, în mijlocul unei întinderi lipsite de vegetație, care se aseamăna pe atunci mai mult cu stepa decât cu un pustiu.

Sde Boker se află la 75 km depărtare de marele oraș Beer-Sheva, din Neghev. Legate de acest kibutz, dar independente de el, se mai află două complexe, nu de mică importanță pentru această regiune. Este vorba de Institutul de Cercetări „Ben Gurion” (subordonat Facultății de Istorie a Universității din Beer-Sheva) și de Institutul pentru

comunități de deșert pentru cercetare și pregătire științifică [...] Munca pe care o efectuăm aici ne aduce un renume tot mai bun pe plan internațional”.

Dar însăși atmosfera din Institut este „internațională”. Printre cele 400 de persoane ce locuiesc acolo se află 75 de oameni de știință, reprezentanți ai celor mai importante

realizează acum produse din alge de mare, comestibile, pentru care obțin prețuri avantajoase.

Desigur că problema cea mai importantă este procurarea cantităților de apă necesare. Astfel, s-a elaborat un proiect pentru construirea unei conducte de apă, către care să se canalizeze toate rezervele de apă subterane ale deșertului Neghev și astfel să rezulte o cantitate de circa 300 de milioane de metri cubi de apă.

Oamenii de știință moderni nu se tem să folosească realizările istorice, pe care le experimentează, le îmbunătățesc. În ferme experimentale, se folosesc și metode cunoscute acum două mii de ani.

Și în această regiune plouă torențial, timp de aproximativ șase zile pe an, apa ce rezultă fiind îndreptată spre câmpuri mici, lucrate.

În ultimul timp, s-au făcut experiențe de o deosebită importanță cu plante rezistente la apă, aceasta putând fi obținută prin forare din sursa subterană.

Conducerea Institutului se ocupă și de modul de viață al familiilor oamenilor de știință ce locuiesc la Sde Boker. Există în apropiere un centru comercial bine aprovizionat, precum și kibutzul Revivim, care dispune de o frumoasă sală de spectacole, unde pot fi ascultate concerte, se pot viziona spectacole de teatru, filme.

Condițiile de muncă și de viață pe care le oferă Institutul îi determină pe cei ce activează acolo să-și prelungească șederea, poate chiar pe viață. Așa se explică faptul că, în continuare, noi familii se mută în locuințe proprietate personală.

Atașamentul, munca neprecupețită și înalta ei valoare științifică constituie o certitudine că lupta pentru învingerea deșertului va fi înclinată de succes.

Încă o dată, înțelegem gândirea și încrederea marelui om de stat David Ben Gurion în capacitatea de creație a poporului său sunt confirmate prin rezultate, al căror ecou a trecut hotarele Israelului, atât de frumos numită „Țara veche-nouă”.

I. BLUM

● Recolte smulse din piatră seacă

Cercetarea Terenurilor Aride. Acesta din urmă se încadrează printre înțeleptele inițiative ale lui Ben Gurion. Argumentarea sa a intrat în istoria Israelului. El a spus: „Neghevil cuprinde peste jumătate din câmpiile țării; acolo nu locuiesc oameni. Aproximativ 95% din cetățenii țării trăiesc în partea nordică și, mai ales, în regiunea Mării Mediterane. Dacă noi nu vom învinge deșertul, atunci ne va învinge el pe noi”. Și astfel a început lupta de învingere a deșertului.

Mai exista și un alt motiv de importanță deosebită pentru economia țării: în sudul Neghevilui, solul cuprinde mari zăcăminte de bronz, cupru, potasiu, care pot fi exploatate. Pentru aceasta erau necesare noi așezări, dar cei ce doreau să se stabilească în regiune voiau să aibă condiții de viață bune, civilizate. Pe lângă locuințe confortabile, erau necesare mijloace de transport, autostrăzi, chiar și un aeroport. În regiune există mari diferențe de temperatură între zi și noapte. Acestea pot fi ponderate prin plătirea unor păduri întinse, care, prin umbra lor, să influențeze temperatura solului.

Toate aceste probleme importante au fost dezbătute cu atenția cuvenită, rezultatul fiind crearea, în anul 1962, a Institutului pentru Cercetarea Terenurilor Aride.

Aidoma altor instituții științifice din Israel, și acest așezământ a devenit cunoscut în lumea largă. Cercetările de înalt nivel științific atrag aici oameni de știință din numeroase țări - și nu puțini din lumea a treia.

Profesorii, oamenii de știință, studenții depun eforturi susținute pentru a găsi soluții optime problemelor puse de viața în deșert. Despre acestea, unul dintre conducătorii Institutului spunea: „De fapt, noi suntem prototipul unei

universități, precum și specialiști din străinătate, care lucrează în cele trei ramuri ale Institutului. O importanță facultate este aceea care se ocupă de problemele de meteorologie a deșertului, al cărei scop este să studieze temeinic factorii fundamentali pentru viața unei comunități în deșert în condițiile mediului înconjurător existent: apa, locuința, hrana, energia.

Firește că urmează aplicarea în practică a rezultatelor cercetării. De exemplu, kibutzul Sde Boker a început să folosească energia solară; nu departe de Jerukam, o școală este încălzită cu ajutorul energiei solare. Moșavuri din regiune

PERMANENȚA EVREILOR ÎN LUME în Enciclopedia Helveto-Franceză din 1962

Se vorbește despre permanența evreilor în lume - despre supraviețuirea lor - ca fiindu-le o caracteristică. De fapt, nu e o caracteristică numai a evreilor, ci și a altor popoare. Indienii au apărut pe scena istoriei în 2500 î.e.a., chinezii în 1500 î.e.a. O caracteristică, însă, nu numai a poporului evreu este nu doar supraviețuirea cronicologică, ci supraviețuirea nologică și perfecționarea ei, ca rezultat al adaptării sale în medii diferite.

La adaptarea evreilor în cursul periplului multimilenar, au contribuit următorii factori: 1. religia, ca liant sentimental și spiritual; 2. mesianismul evreiesc; 3. fiind cel mai vechi popor în viață, suferințele au sporit la superlatură coeziunea poporului evreu, determinând o structurare și restructurare a scoarței cerebrale, care a stimulat nelncetă conexiunile interneuronale ca rezultat al adaptării lor mezologice: psihologică,

spirituală, socio-economică; 4. alt factor e fenomenul unic în istoria evreilor - și în istorie în general - al existenței Profeților, care au asigurat coeziunea în timp și spațiu a evreilor din Diaspora și din Palestina; 5. faptul ubiquitar al evreilor în general de a învăța de timpuriu copiii să citească ebraica, oamenii învățând să și gândească, astfel culturalizându-se; or, cultura fiind o metodă de adaptare mezologică mult mai rapidă și mai eficientă decât schimbarea genetică, omul își ajustează cultura la genele sale, mult mai repede decât genele la cultură. Așa au apărut marii exegeți ai Bibliei, ai Talmudului, un Abraham Ben David, precursorul lui Maimonide și însuși Maimonide, Gersonide, Nachmanide, Averroes (evreu, după mamă), care au adus la cunoștință Europei gândirea, filozofia, matematica, astronomia chaldeeano-babiloniene, creând epoca de aur a Spaniei, a cărei renaștere, generată

„Urmașii lui Solomon“ în Israel

Acum 25 de ani, un mic grup alcătuit din opt familii de negri americani, originari din Etiopia, s-a stabilit în Israel, la Dimona. Ei declarau că sunt urmașii direcți ai regelui Solomon și ai reginei Saba. Nu mult după aceea, alți 70 de „etiopieni” au sosit în Israel, dar autoritățile de resort au aflat că ei provin din suburbiile orașului Chicago și posedă puține cunoștințe despre Tora și Halaha. Drept care, ei au primit mai întâi o viză turistică de trei luni, perioadă în care au ajuns la prietenii lor din Dimona. Pe la începutul anilor '70, Ben Ammi Carter a devenit îndrumătorul lor spiritual, care a luat conducerea grupului, intitulându-se „rege al regilor”, „stăpânul nostru”, ba chiar „sfântul”. Obștea lui și-a sporit între timp numărul, ajungând

la 1 800 de persoane. În 1978, vreo 80 de evrei negri s-au adunat în fața Ambasadei S.U.A. din Tel-Aviv, dându-și foc pașapoartelor. Deși Tribunalul Suprem hotărâse că ei nu pot fi socotiți evrei, unele cercetări întreprinse au condus la concluzia că evreii negri nu acceptă nici o altă religie.

În cele din urmă, în 1990, s-a putut ajunge la o înțelegere cu autoritățile israeliene: evreii negri au câpătat permis de ședere, câpătând, în majoritatea lor, servicii în sectoarele construcției și textile. Ei mai trăiesc, în parte, și azi conform propriilor lor legi. În orice caz, Ben Ammi Carter este pe drumul cel bun pentru a ajuta obștea sa ca într-un viitor mai îndepărtat să dobândească legitimitatea.

LUFTHANSA - 25 de ani de zboruri spre TEL-AVIV

Istoria companiei aviatice germane Lufthansa a înregistrat un eveniment. La 3 noiembrie 1993, s-au împlinit 25 de ani de când, pentru prima dată, un avion de linie cu cocorul pictat de ampenaj a aterizat la Tel-Aviv. La sărbătorirea acestui eveniment, Lufthansa, în colaborare cu organizatorii, a oferit călătorii internaționale atractive spre Israel.

Inițial, figurau în planul de zbor al companiei Lufthansa două zboruri săptămânale între Frankfurt și Tel-Aviv. Acum sunt douăsprezece curse pe săptămână; până în noiembrie 1993, numărul total al pasagerilor se ridicase, pe această rută, la două milioane, în cei 25 de ani.

Nu mai în primele șase luni ale anului 1993, 99 000 de pasageri au zburat cu Lufthansa spre Israel, ceea ce reprezenta o creștere de 27% față de primul semestru al anului 1992. Lufthansa a avut, în 1993, circa 200 000 de pasageri (ia) în 1992

circa 166 000). Pe această rută, Lufthansa este, astfel, cea mai mare companie aviatice străină care organizează zboruri spre Tel-Aviv.

Cu prilejul jubileului, o expoziție „Chagall” sprijinită de Lufthansa, cuprinzând cele mai însemnate opere din perioada rusă a artistului - obținute din colecții private și publice -, a fost deschisă, până la 6 ianuarie 1994, în incinta Muzeului Israelului din Ierusalim. Punctul cel mai atractiv al expoziției îl constituie picturile murale pe care Chagall le-a realizat în 1920 pentru Teatrul Evreiesc din Moscova. Ele au fost prezentate pentru prima oară, în 1991, la Frankfurt, după o restaurare costisitoare și după ce zăcuseră nefolosite, timp de zeci de ani, în depozite rusești. Marc Chagall, a cărui legătură cu tradiția evreiască se reflectă puternic în operele sale, este cunoscut și pentru creațiile sale artistice care împodobesc clădirea Knesset-ului și Sinagoga Hadassa.

I. BLUM

de experiență și idei în spațiu și timp, creând cultura și civilizația lumii.

În cursul adaptării mezologice, evreii au devenit niște seismografe ultrasensibile - sociale, politice, economice -, ceea ce l-a îndreptățit pe Jean Paul Sartre să afirme că: „Evreii nu lasă ca popoarele să fie înșelate”. Tocmai fiindcă de la uneltele de piatră paleolitice la cibernetică și microprocesoarele de azi e un salt imens, fără alfabet, fără limbajul scris, munca și gândirea ar fi rămas ineficiente. Limbajul scris transmite experiența de la o generație la alta.

Așa cum viața e imposibilă fără oxigen, tot așa e imposibil de conceput cultura fără alfabet. În concluzie la cele sus-menționate, semniții sunt nu numai ctitori, ci și catalizatori permanenți ai culturii și civilizației universale.

Dr. I. MIRSESCU

Dramatica eliberare a copiilor Finaly

Vineri 23 iunie 1953, către orele 16, o mașină din San Sebastian trecea frontiera spaniolă în mare viteză, însoțită de șase motocicliști și de un grup de jurnaliști. În mașină, care se îndrepta spre Bordeaux, un grup ciudat: un preot benedictin, abate de Notre Dame-de-Bellac..., doi băieți de 12 și 11 ani, și Germaine Ribière... Aceasta prezentase, cu câteva ore înainte, furiosului consul din San Sebastian permisul de liberă trecere. O lună mai târziu, un avion avându-i la bord pe cei doi copii, Robert și Gerald Finaly, a decolat din Orly spre aeroportul Ben Gurion. Astăzi, după 40 de ani, cei doi sunt cetățeni israelieni, primul - medic șef adjunct la spitalul din Beer-Sheva, iar al doilea - cadru superior la Societatea de telefoane din Haifa.

Trecerea graniței spaniole, la 23 iunie 1953, reprezenta epilogul unor evenimente care divizaseră Franța, fiind gata să devină o nouă afacere Dreyfus.

Sute de copii evrei au fost salvați în timpul ocupației, al Holocaustului, de către buni creștini, care, ca și Antoinette Brun, tătoreasă fraților Finaly, i-au botezat spre a-l salva.

Totul a început în noaptea de 14 spre 15 februarie 1944, în La Trouche (Isère), când o mașină neagră a Gestapoului i-a ridicat pe soții Finaly (dr. Fritz Finaly - 32 de ani și Ani - 27 ani), care fugiseră din Austria, în 1939. Două luni mai târziu, au fost deportați, ajungând la Auschwitz, de unde nu s-au mai întors.

Copiii se nascuseră în Franța, au fost circumciși după tradiție și au primit nume ebraice: Reuven și Ghedalya.

Presiunilor evenimentelor ce se apropiau, soții Finaly ascund copiii la creșa „Saint-Vincent de Paul”, din Meylon. După arestarea părinților, copiii sunt încredințați călugărilor de la Notre Dame-de-Sion din Grenoble, apoi Antoinette Brun - directoarea creșei municipale „Saint Bruno” - , catolică ferventă, care îndeplinește cu devotație sarcina de îngrijire și educare a celor doi copii.

ANTOINETTE BRUN

La sfârșitul războiului, cele două surori ale dr.-lui Finaly, care supraviețuiseră, se interesează de soarta copiilor. Margareta Fischer-Finaly, domiciliată în Noua Zeelandă, ia legătura, în 1945, cu primarul din La Trouche și apoi cu dr. Brun, exprimând recunoștința familiei pentru salvarea și îngrijirea copiilor, ca și dorința ca cei doi băieți să revină în familie.

Dra Brun nu răspunde și, ascunzând instanțelor judecătorești existența mătuoșilor, obține drepturile la o tutelă provizorie.

ÎNCEPE O LUPTĂ CARE VA DURA 8 ANI

În 1949, Hedwiga Rossner - cea de-a doua mătuoșă -, domiciliată în Israel, reia problema, dând procură inginerului Moise Keller, din Grenoble, să facă apel la justiție. La tribunal, tătoreasa declară că a botezat copiii, declarație care provacă consternare. Până în 1952, dra Brun obține nenumerate anulări ale deliberărilor, adevărat joc de-a v-ați-ascunsesele cu justiția. Când, în iunie 1952, Curtea de Apel din Grenoble ordonă să se predea copiii dnei Rossner, aceștia dispăruseră, fiind transportați în diverse case parohiale și mănăstiri.

La un nou apel al familiei, la 8 ianuarie 1953, justiția dă dreptate acestora, dar dra Brun nu va preda copiii. După ea, justiția lui Dumnezeu interzicea încredințarea copiilor botezați unor persoane care nu-i vor crește în spiritul credinței catolice.

Copiii, care știau câte ceva din ceea ce

se petrece, nu li s-a spus că sunt solicitați de familie; li se spunea că evreii vor să-i ducă în Israel, să lucreze la spart pietre pentru șosele.

ȘASE LUNI DE TENSIUNE!

În iarna anului 1953, copiii sunt în continuare de negăsit.

Dra Brun a găsit complice în persoana Maicii Antonine, maica superioară a călugărilor de la Notre-Dame-de-Sion din Grenoble, care se sfătuesc cu monsenior Caillaux, episcop ultra-pétainist. Copiii sunt trimisi la colegiul Saint-Louis de Gonzague, din Bayonne. Parchetul îl descoperă acolo, purtând nume false. Două zile mai târziu, Moise Keller nu-i mai găsește acolo. Copiii sunt, de data asta, puși la „adăpost” de către preoți basci... În Spania franchistă. Știrea face senzație. Maica superioară Antonine este arestată. Opinia publică se înfăcărează. Presa dă amploare afacerii. Dreapta clericală, jurnalele de dreapta și extremă dreaptă („La

Croix”, „L'Aurore”) se alătură trei Brun. Stânga, laicii și unele ziare („Le Monde”, „Combat”) iau poziție în favoarea familiei. La centru, François Mauriac, în „Le Figaro”, apreciază că, mai târziu, copiii vor putea decide religia căreia să i se alăture. Iau naștere peste tot Comitetul Finaly. Moise Keller apelează la Papa Pius al XIII-lea.

Marele Rabin al Franței, Iacob Kaplan, intră în scenă. El calmează pasiunile, folosește simpatia de care se bucură din partea mediului catolic provenit din Rezistență și a arhiepiscopului de Paris. El apără familia Finaly de acuzațiile și atacurile dreptei, caută să convingă călugărele de Sion să dezvăluie ascunzătoarea copiilor, ia contact cu cardinalul Gerlier și semnează un acord cu autoritățile catolice în scopul remiterii copiilor dnei Rossner.

Presiunile religioase, politice, diplomatice, „misiunile” în Spania efectuate de Germaine Ribière, tenacitatea Marelui Rabin vor sfârși prin a înfrânge rezistența tătorei. Preoți basci care organizaseră trecerea clandestină a copiilor sunt inculpați, iar la 23 iulie 1953, Curtea de Casație anulează definitiv dreptul la tutela al trei Brun.

După două zile, copiii revin în Franța, fac cunoștință cu mătuoșii lor, dna Rossner, hotărându-se plecarea lor imediată în Israel.

(„Le Monde”, 1993)

Traducere și prelucrare de ANA ARONESCU

● Guvernul ustașilor a luat de la început măsuri draconice împotriva evreilor. Și copiii au trebuit să fie identificați ca evrei

CROAȚIA 1941

Ceea ce nu trebuie uitat

În strategia de distrugere promovată de statul național-socialist german, s-a încadrat în mod docil și statul satelit Croația, existent din aprilie 1941. Ca peste tot în zonele stăpânite de naziști, evreii au fost supuși legilor antisemite; în cursul anului 1941, au fost internați în lagăre și au fost trimiși la munca obligatorie. La cumpăna anilor 1941/42, guvernul croat a permis deportarea evreilor - cetățeni croați - care trăiau în Germania, iar între toamna anului 1942 și aprilie 1944, „problema evreiască din Croația” a fost „soluționată” prin deportare. Îndeplinirea ca atare a fost satisfăcătoare, comunica la Berlin, la 18 aprilie 1944, Helm, atașat de poliție la Zagreb, „așa încât [...] Croația ar putea fi considerată țara în care problema evreiască este, în mare, rezolvată”. Helm, a scris această relatare pe baza unei somații a RSHA (cartierul principal al Siguranței Reich-ului - n.t.), din aprilie 1944, care cerea ca în Croația „problema evreiască să fie cât mai repede lichidată”. Evident, el regreta că în posturi importante se mai aflau evrei declarați de regim ca fiind indispensabili.

(Din „Dimensiunea genocidului”, München, 1991, editura R. Oldenburg; extras din prefața cu același titlu a redactorului Wolfgang Benz).

ALEX HOCHHÄUSER „Am supraviețuit, întâmplător, ca evreu german în Slovacia”

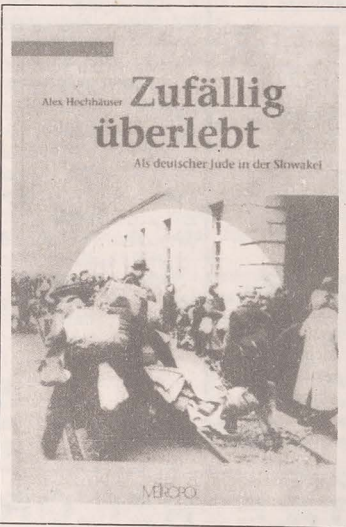
Această carte, publicată de Centrul pentru Cercetarea Antisemitismului de pe lângă Universitatea Tehnică din Berlin, are ca autor un sportiv născut în anul 1912, fugit în 1933 în

Republica Cehoslovacă de atunci, unde și-a câștigat existența ca antrenor. După dezmembrarea Republicii, în 1939, s-a aflat în Slovacia. Acolo, evreii fuseseră prizonieri în timpul războiului, iar deportarea a fost încuviințată de președintele statului-marionetă slovac, Jozef Tiso, un prelat catolic.

Hochhäuser s-a putut sustrage măsurilor de prigonire ca „evreu util pentru economie”, până la începutul anului 1942. Totuși, a ajuns și el în lagărul de tranzit Auschwitz - Zilina, unde a trăit în condiții de viață inumane. În toamna anului 1942, a reușit să fugă și a trăit cu documente false, ca „arian”. În 1944, s-a alăturat partizanilor și, după înfrângerea războiului, a fugit în Ungaria, într-un mic sat de graniță, unde l-a prins eliberarea de către Armata Roșie, la 3 aprilie 1945.

Adepții mișcării neofasciste „Valorile național-creștine” din Slovacia încearcă să atragă mereu atenția asupra faptului că mai există evrei salvați, văzând în aceasta o dovadă că, totuși, guvernul de atunci, care colabura cu Hitler și îl avea drept șef pe Tiso, „nu era chiar atât de rău”.

Hochhäuser relatează cum stăteau în realitate lucrurile, analiză din care clerical-fasciștii de sub oblăduirea lui Tiso nu au ieșit prea bine.

DECESE

În cimitirele comunităților evreiești din țară, au fost înhumați, în trimestrul I/1994, următorii:

ALBA IULIA: Zoldester Saul (72 de ani); ARAD: Berkes Agneta (85); Dascal Georgeta (72); Frankl Endre (89); Goroneanu Elisabeta (83); Goldstein Ana (84); Hirschfeld Elena (82); Kohn Elisabeta (88); Marton Magdalena (81); Matyas Margit Ghizela (87). **BACĂU:** Badana-giu Raicu (71); Braunstein Mircea (56); David Dina (94); Grimberg Adela (88); Grimberg Nathan (82); Grimberg Sara (89); Mendelsohn Ihevet (din Buhuși) - (92); Rosenthal Tauba (91); Tisler Dina (84). **BISTRITA:** Lohi Abraham (80); Înhumat în Cimitirul Evreiesc din Năsăud. **BRAȘOV:** Kolontay Tiberiu (73). **BOTOȘANI:** Pomăreanu Etia (92). **CLUJ-NAPOCA:** Najovits Reghina (86). **CONSTANȚA:** Grinberg Carol (92). **DOROHOI:** Croitoru Sumer (71). **GALAȚI:** Cușmir Gertruda (80); Marcovici Lenke (87); Nachmanovici Frida (85); Nacht Benjamin (84). **IAȘI:** Catz Ghitel (85); Minte Ioil (91). **MIERCUREA-CIUC:** Cojocar

Reghina (79). **OZUN:** Hirscholm Malvina (87). **ORADEA:** Blau Alexandru (83); Steinberger David (76); Schwartz Andrei (90). **PETROȘANI:** Chioresan Margareta (65); Junger Ignatie (64). **SIGHETU MARMAȚIEI:** Spitz Edmund (76). **SIBIU:** Ernster Iosif (81). **SUCEAVA:** dr. Breznetz Berthold (84); Haham Clara (75); Solomon Miluță (45); Wagner Samuel (85). **SF.-GHEORGHE:** Gaspar Amdon (82). **TG.-MUREȘ:** Edelstein Dezideriu (80); Hirsch Zoltan (80); Wilksek Ernest (84); Scheiner Armin (90). **TG.-NEAMȚ:** Marcus Rebeca. **TIMIȘOARA:** Abramovici Laura (89); Bojan Roza (86); Boros Barbara (87); Cilibiu William (91); Cilibiu Lica (84); Deutsch Dezső (89); Erger Zelig Strul (92); Engelber Clara (97); Haasz Marcus Andor (89); Salamon Teodora (89); Salamon Iuliu (75). **VATRA DORNEI:** Seidner Chaia (74).

În cimitirele Comunității Evreilor din București, au fost înhumați, în luna aprilie 1994, următorii:

Mișu Iancu (85 de ani), str. Remus nr.13; Schwartz Hana (86), Șos. Ștefan cel Mare nr.25; Iosef Iosefina (81), str. Almaru Mare nr.11; Manase Hugo (81), str. Mihai Eminescu nr.81; Grosu Fonsi (89), str. Lăptari Tei nr.1;

Nisipeanu Alice (67), str. Paharnicului nr.11; Runcan Eveline (77), Bd. Nicolae Bălcescu nr.27-33; Șoimulescu Aurel (73), Șos. Ștefan cel Mare nr.33; Segal Bella (69), Cămin, Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen; Cuperman Michel (61), str. Liviu Rebreanu nr.6; Feldman Zisu (67), Bd. Dimitrie Cantemir nr.21; Muhlstein Mahlea (95), Șos. Căpeli nr.33; Finchelstein Ușer (79), str. Chilia Veche nr.8; Dinu Cohn Pepi (85), Intr. Brezoianu nr.29; Sfall Ghitia (88), str. D. Marinescu nr.1A; Stern Emanuel (87), str. Lancu Jianu nr.72.

Mereu prezenți în inimile noastre, îi comemorăm pe HANA ANUȚA LEIZER, MATILDA și BAZIL ROȘU, MARCEL LAZĂR, ing. SANDU TEODORU. Familia.

La 21 Sivan - 31 mai, se împlinesc șase ani grei de când ne-a părăsit dragul, bunul nostru SIMON LAZĂR. Mina, Alexandru, Diana, Carina, Lorena.

Cu profundă durere, anunțăm încetarea din viață, în ziua de 6 mai 1994, a dragii noastre soții și mamă RESSCH SIDY (fostă KLEIN).

Odihnească-se în pace. Nu te vom uita niciodată! Boris, Tedy, Ovidiu.

Comunitatea Evreilor din Botoșani anunță cu regret decesul, la 1 mai 1994, al doctorului LAXER ITIC, în etate de 90 de ani, fost medic al Comunității noastre.

Fie-i memoria binecuvântată!

Prietenii anunță cu regret încetarea din viață, la 82 de ani, după o grea suferință, a dragii JENI MORENO (Codei), născută în Piatra-Neamț. Fie-i amintirea binecuvântată!

Cu adâncă durere, familia îi comemorează pe dragii lor SERGIU STOICA GRIMBERG și MAER GRIMBERG. Le vom păstra veșnic vie amintirea.

S-au împlinit zece ani de suferință și singurătate de la neașteptata, dramatică dispariție din viață a omului cu neobișnuită noblete sufletească, BENNO POPLIKER, care și-a închinat toată viața, cu abnegație și devotament, oamenilor și artei sale. Nestinsă amintire. Dumnezeu să-i odihnească sufletul său curat și zbuciumat. Nesfârșite lacrimi la tristul mormânt. Sofia.

1 Tamuz, 10 ani de despărțire de scumpul soț și frate, SILVIU SAMUELY.

Prietenii, accordați-i un gând de amintire. Estera și Tanja Samuely.

MARȘUL VIEȚII

4-18 aprilie 1994 - două săptămâni în care timpul mi-a demonstrat din nou mobilitatea lui și faptul că viața de evreu înseamnă istorie, prezent, dar mai ales viitor: istoria - secole de prigoană culminând cu odoasă crimă a nazismului, cu marșurile morții; prezentul - rememorare, lacrimi în Marșul Vieții și bucuria de a avea un loc sigur pe pământ înspire care duc toate drumurile viitorului - ISRAEL.

Mulțumim „Joint”-ului, mulțumim conducerei F.C.E. din București pentru prilejul deosebit pe care ni l-a oferit de a descoperi o nobilă menire - aceea de a arăta celor în mijlocul cărora trăim adevărul palpabil al istoriei înscrisă în Holocaustul, pe de o parte și, pe de altă parte, existența Statului Israel, liber și puternic, minifică poartă mereu deschisă nouă.

Primele clipe ale amintirii le-am petrecut într-o țară în care niciodată nu vom fi primii doar ca simpli turiști, ci în care supraviețuiește foarte mult din prezența noastră materială și spirituală, un simbol al luptei pentru supraviețuire, o țară în care nu s-a pierdut nici o clipă moștenirea culturii evreiești.

Drumul lacrimilor noastre a pornit din Varșovia, acolo unde, din 1940, evreii au fost siliți să trăiască într-un ghetou care era mai degrabă un câmp de înțetare decât un cartier de locuit. În 22 iunie 1942, s-a pornit campania SS de exterminare a ghetoului, dar în aprilie 1943, o mână de oameni tineri și curajoși au

strâns laolaltă și, după acordurile violonului Iacov Strumza și ale rugăciunii KOL NIDRE, am pornit, la chemarea șofarului, în amintirea victimelor exterminate în crematoriile de la Birkenau sau în camerele de gazare.

Momente de cumplită durere ne-au prilejuit citirea numelor copiilor uciși și rugăciunile cantorului Yaacov Motzen, rostite sub razele unui soare abia răsarit printre nori.

Marșul propriu-zis s-a încheiat într-o atmosferă de mândrie generală - înfățișarea imnului „Hatikva”, care ne-a trezit la prezent. Remember-ul s-a prelungit a două zi cu o mare de indignare, parcă cu o ură împotriva istoriei - vizitarea cimitirului din Treblinka, unde de 800 000 de suflete și-au găsit în câteva ore sfârșitul.

În cinci zile, am trăit tragedia unui deceniu; câteva zile mai târziu, aveam să facem un rezumat al celor văzute în Polonia, lucruri care unei minți normale i se par de necrezut.

Ținând pas cu calendarul, dar neinteresându-ne distanțele (ele s-au comprimat foarte mult în aceste două săptămâni), am ajuns în Israel, pe Pământul Sfânt, cu o zi înainte de comemorarea soldaților căzuți la datorie în războaiele pentru cucerirea independenței Statului Israel.

Vizitarea Muzeului „Yad Vashem”, din Ierusalim - deținător al unui număr imens de dovezi ale Holocaustului anilor '40 - ne-a arătat o dată în plus că

● Cursanți la Talmud Torah participanți la „Marșul Vieții”, Auschwitz 1994

reușit, cu armele în mâini, să supraviețuiască; au luptat până la ultimul. În mai 1943, generalul german Strup anunța că districtul evreiesc din Varșovia nu mai există.

Azi nu poți trece pe străzile pline de monumente și pietre comemorative ale Varșoviei fără să îți impui ca sfântă datorie aceea de a arăta și a explica generațiilor viitoare, dar în primul rând celor neștiutori din contemporaneitate ceea ce s-a întâmplat acolo, fără pasos, fără înfiorări literare, ci doar laconic, cu acel laconism care doare.

IOM HAȘOA - o zi în care sufletul ne-a fost inundat de lacrimi, reci și înghețate, vrând parcă să topească cu razele lor sarma ghimpată și fierul cătușelor sutelor de mii de „călători” între Auschwitz și Birkenau. În anii terorii naziste.

Încercam, împreună cu alte mii de tineri evrei, să mi controlez sentimentele la intrarea prin cele două rânduri de sarmă ghimpată ale Auschwitz-ului, dar creierul parcă nu mai putea să gândească, înima să mai bată și trăiam, la fiecare pas, un coșmar de nedescris; și nu era doar un vis urât, pentru că bunicii noștri l-au trăit aievea, mulți dintre ei rămânând doar suflete în interiorul acelor bucăți de fier și cărămidă. Din instinct, pașii mă purtau prin colțuri de groază. Erau din nou momente în care granițele dintre America și Europa de est, dintre Mexic și India, dintre Rusia și Canada, dintre România și Venezuela nu mai existau; eram toți unul și același suflet, o inimă imensă și îndurerată de trecutul poporului nostru. Ceea ce ne făcea însă să rezistăm acestor sentimente era faptul că porțile acestui muzeu al iadului au fost pentru noi deschise în ambele sensuri. NOI AM PUTUT ÎIESI DE ACOLO! Și drumul nostru spre celălalt iad - Birkenau - a reprezentat semnul recunoștinței noastre pentru jertfa lor, un semn al unității noastre în fața imperperiilor istoriei. Prinși de brațe, într-o linie solemnă și pătrunzătoare, am parcurs, conduși de drapelele Israelului și de tineri purtând sfântul simbol al penitenței noastre -TORA -, am parcurs deci drumul pe care, acum 50 de ani, frații și surorile noastre se îndreptau spre moarte. Delegații din toate țările, de pe toate continentele ne-am

ei nu au fost uitați și ne-a amplificat în memorie fraza: „Auschwitz-ul nu se va mai repeta niciodată”.

Aceste cuvinte le-a exprimat într-un discurs comandantul statului major al unității de aviație a armatei israeliene de la Palmahim, care a vizitat și el lagărele de exterminare.

Israelul m-a învățat să mă acomodez cu ideea că ceea ce a fost rău a trecut și unicul scop este acela de a face ceva pentru binele acestei țărișoare, care adăpostește însă un atât de mare popor. Imediat după două zile înngerate de comemorările erorilor, se intră într-o zi plină de fericire și veselie. În care se sărbătorește cu fast și multă voce bună independența cucerită cu atâtea lacrimi și sânge.

Drumul Marșului Vieții se încheie astfel pe Pământul Sfânt, cu speranțe și cu multe idealuri, care astăzi însă au devenit realizabile, spre deosebire de acum patru decenii, când unica speranță era aceea de a mai putea privi un răsărit de soare! Avem o țară, avem o armată puternică și foarte bine instruită, care nu va mai lăsa niciodată, pe nimeni, să repete vreun Auschwitz, vreun Sobibor sau Maidanek, un Birkenau sau Dachau. Asta mi-a inspirat și schimbarea gârzi la drapelul din fața Zidului Plăngerii. În ziua de IOM HAATZMAUT, o zi în care mi s-a demonstrat pe viu că forțele de apărare ale Israelului sunt și noaptea la post, bine utilitate și gata oricând să riposteze oricărui agresor. Toți participanții la Marșul Vieții - replica optimistă la marșul morții - replica a milioane de nevinovați ai deceniului 5, care au plătit un preț uriaș pentru că s-au născut evrei - ne-am adunat pentru o ultimă îmbrățișare, la sfârșitul acestei zile de fericire solemnă, pe platoul unității de la Palmahim, unde am cântat, am dansat, am mâncat și am asistat la o scurtă, dar edificatoare demonstrație a forței și îndemânării armatei israeliene.

Fiecare am plecat de acolo în altă direcție, cu amintiri și regrete de despărțire, cu lacrimi și de amărăciune și de fericire, adunate însă în ochii a peste 6 000 de oameni care, sigur, au înțeles istoria poporului lor și se mândresc că sunt fiii poporului ales.

MIHAI HOFFMAN

BAR MITZVA LA BUCUREȘTI

SILVIAN HORIA (Moise ben Iohn), cursant la Talmud Torah, a devenit recent Bar-Mitzva, în cadrul unei solemnități ce a avut loc la Templul Coral, în prezența unui numeros public, care a ținut să-l felicite călduros pentru felul cum s-a prezentat.

De pregătirea sa s-au ocupat de Marcu Segal și de Șaichter, cărora tânărul Bar-Mitzva le-a adresat mulțumiri și în cuvântul rostit în cadrul solemnității. Lui și familiei sale, un călduros MAZAL TOVI

Din istoria Comunității Evreilor din Botoșani

Din date oficiale, din cercetări și inscripții de pe pietre funerare, se pare că primele așezări ale evreilor pe aceste meleaguri au început din prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Domnul Artur Gorovei, în lucrarea D-sale intitulată „Monografia orașului Botoșani”, la pag. 74, scrie că, „evreii au început să vie în Botoșani din primii ani ai secolului al XVII-lea, adică începând cu anul 1600”.

După unele dovezi pe care le avem și pe care le voi expune, reiese clar că evreii ar fi avut, încă înainte de această dată, chiar din secolul al XVI-lea, un cimitir, ceea ce denotă o oarecare așezare.

Savantul profesor N. Iorga, în „Analele Academiei Române”, 36, pag. 171, constată din „Uricul” cu data din 8/1579 a lui Petru Șchiopul, Domnul Moldovei, că evreii poloni veneau în Moldova aducând cu ei postavurile leșești pentru a cumpăra în schimb vestitele vite albe pe care le exportau apoi la Danzig și în Anglia.

Cum negoțul cel mare de vite din toată Moldova se făcea atunci în Botoșani, e mai mult ca sigur că, dacă evreii poloni veneau în grupuri și stăteau mai mult timp pentru a face negoț, trebuia să fi existat aici încă în acea vreme un nucleu evreiesc.

O altă dovadă că, încă înainte de 1600, a existat un început de așezare evreiască la lucrarea Comunității pentru obținerea calității de persoană morală și juridică, prezentată de defunctul Ghințin în anul 1899 și tipărită pe chetula de decedatului Iosel Freifeld, intitulată „Arhiva documentelor Comunității Israelite, din Botoșani, fondată în anul 1540”, prin care se dovedește vechimea cu ajutorul inscripțiilor de pe pietre funerare ale vechiului cimitir, inscripții ce datează de la 1550 și chiar dinainte. Aceste pietre funerare n-au mai putut fi găsite din cauza dărâmării gardului cimitirului, a risipirii lor în timpul războiului și a exproprierii unei bune părți din cimitir pentru utilitate publică. Toate cele arătate de defunctul Ghințin în a sa lucrare sunt verosimile, deoarece lucrarea tipărită, cu hrisoave legalizate de Onor. Tribunalul Botoșani și înaintată la timp forurilor superioare, nu putea să conțină decât adevăruri controlabile.

Prin urmare, trebuie să reținem că existau pietre funerare pe vechiul cimitir începând din 1540 și chiar mai vechi.

O dovadă mai sigură, scrisă și autentificată, că în 1600 cimitirul a existat reiese clar din hrisovul domnesc al lui Șarlat Volevod Callimachi, din 12 mai 1817, a cărui copie autentificată de Trib. Botoșani există și azi. În acest hrisov se arată că, în 1810, cimitirul vechi din str. Sf. Ilie devenind nelncăpător, breasla jidovilor - cum se numea atunci Comunitatea -, prin reprezentanții ei, Marcu Lipscanu și Ichil Hahamu, cumpără prin mezaț, în ziua de 10 mai 1810, un teren mărginaș, cu lei 4 500 și-l unește cu vechiul ținut. După 7 ani, vânzătorii s-au răzgândit și, împreună cu alți târgoveți, au făcut o jalbă către Domnitor, ca jidovii să nu mai poată îngropa morții acolo, deoarece se face mare putoare și, ca atare, vânzătorii să răscumpere terenul vândut. Atunci, Domnitorul Șarlat Callimachi dă hrisov prevăzută cu pecetea domnească, că cererea târgoveților este nelntemeiată și că, după cercetările cinstului și credinciosului boier Dumitrache Ștefanescu, biv velaga, urmează că jalba e făcută de răi răzvrătiți și că adevărații târgoveți trăiesc în bune relații cu jidovii. De aceea, hotărăște că breasla jidovilor e liberă, ca și mai înainte, să-și înmormânteze morții în acel ținut, care are o vechime de două sute de ani și că toate s-a cumpărat prin mezaț nu se poate răscumpăra.

Am ținut să citez această parte din hrisov care, datând din 12 mai 1817, dovedește clar că cimitirul a existat cu două sute de ani în urmă, adică la ani 1600 și că, dacă la acea dată s-a simțit nevoia de cimitir, e limpede că au fost așezări mai compacte, ceea ce explică începuturile cu 40 - 50 de ani în urmă, începuturi care ar corespunde cu datele de pe pietrele funerare de la 1540 găsite de Ghințin în acel cimitir.

Un indiciu în plus că, spre sfârșitul secolului al XVI-lea, existau oarecari așezări aici, se găsește în „Beis Hodus” („Casa Nouă”) a marelui rabin Joel Sirsc, lucrare tipărită în Frankfurt pe Main, în 1696.

În 1810, apar primele nume de efori și anume: Ichil Hahamu și Marcu Lipscanu, care au cumpărat, în numele breșlei jidovilor, o parcelă în cimitirul susmenționat.

În 1859, documentele prăfuite și roase de vremuri ne arată pe Hers Summer, ca președinte al Comunității, care, împreună cu rabinul, cu Tora și sub Balachin, l-a primit pe Domnitorul Al. I. Cuza la intrarea în Botoșani, pe șoseaua Iașilor.

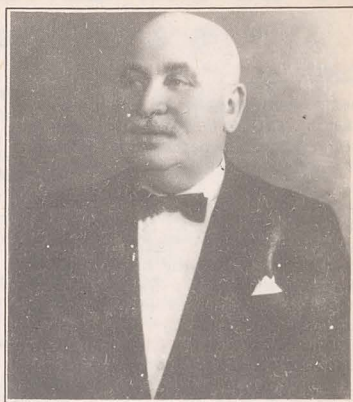
Începuturile spităliului nostru datează de 120 de ani, adică din 1871, fiind instalat în fosta clădire care se află pe terenul unde s-a ridicat mai târziu școala israelito-română, azi școala industrială.

Spitalul purta numele de „Hekdăș”, unde se internau la un loc bolnavii, infirmii, cerșetorii, bătrânii și nebulii. „Hekdășul” evoluază progresiv și, odată cu progresele civilizației, devine un spital bine organizat, care se instalează într-o casă închiriată, în anul 1863, pe șoseaua Doroholului.

În 1877, Comunitatea de pe atunci, în frunte cu I. N. Kestenbaum, cumpără terenul și clădirea unde se află instalat actualul spital.

În 1906, din testele defunctului Avram Wexer, Comunitatea, în frunte cu I. Spanier, ridică în curtea aceluiași spital o nouă clădire, în care se instalează spitalul, în condiții moderne.

De către comitetul sub președinția domnului doctor L. Goldhammer se fac amenajări și reparațiuni radicale și, sub comitetul de sub președinția noastră, se completează cu un pavilion compus dintr-o sală de operații plus o sală de sterilizare, precum și o mică maternitate, compusă dintr-o sală de nașteri și o sală de ospitalizare a iluzelor.

● Dr. E. Tauber

Școala noastră de băieți, una dintre cele mai vechi din nordul Moldovei și, poate, din întreaga țară, își are localul ei propriu de la 1866, când tânărul entuziast, marele enciclopedist, talmudist și fizician, Hillel Kahane, împreună cu Iosel Halevy, trimisul lui Adolphe Crémieux, pune piatra fundamentală la temelie școlii. Situată în inima cartierului evreiesc, școala condusă de decenii de Hillel Kahane a luminat mințile și a încălzit spiritele și generații după generații s-au adăpat la izvoarele culturii sale.

Figura acestui mare dispărut va rămâne o făclie care va lumina calea adevărului, a cinstii și a binelui obște.

După moartea acestuia, urmează Șarlat Albrecht, care pășește pe calea creată de predecesorul său. Absolvent al Liceului „Laurian”, el își completează studiile la Viena, specializându-se în pedagogie. Revine la Botoșani și rămâne ca director al școlii până la intrarea României în război, la care la parte ca locotenent și marele eroic la 28 octombrie 1916. În satul Săliște, pe valea Topologului, lângă Siret, lovit de gtontele inamice.

După el urmează I. M. Moscovici, un erudit pedagog. Director, el scoate - ca și predecesorii săi - multe elemente de valoare și de mare cinste pentru evreime.

Ca și Șarlat Albrecht, la parte la Războiul pentru întregirea neamului, fiind decorat cu „Virtutea Militară de Război” cl. a II-a, pentru vitejia și avântul cu care și-a comandat plutonul în luptele din Transilvania, precum și în retragerea din Muntenia. În luptele de la Lăpușna, a dat dovezi de mare curaj, capturând cu plutonul său 30 de prizonieri. S-a distins și la Mărășești, unde, fiind în întâia linie, a rezistat vitejește cu plutonul său. Moare în anul 1934.

Către anul 1905, școala noastră devenind nelncăpătoare, oamenii de bine din acest oraș, în frunte cu un comitet compus din defuncții: Adolf Wahman, Moritz Abramovici, doctor Olivenbaum, Mauriciu Abramovici, Osias Segal, Samuel Wohl și alții și cu ajutorul venit de la societatea „JCA”, au ridicat două școli: una de băieți și alta de fete, care fac azi fela Comunității.

Școala de băieți este etatizată, cu certificate valabile, iar școala de fete este pe cale de etatizare.

În anul premergător războiului mondial, din cauza deselor certuri locale, n-am avut o comunitate organizată. Existau societatea „Caritatea”, care patrona spitalul, societatea „Havra Kedosa”, pentru cimitir și separet un comitet pentru școli. Fiecare din aceste societăți lucra separat, independente de celelalte și nici una din ele și nici toate la un loc nu reprezentau colectivitatea evreiască. Masele nu erau chemate la viața publică și, după obiceiurile din acele vremuri, viața evreiască era nesocotită.

Toată Comunitatea era compusă din 50 - 60 de persoane, foarte cinstite de altele, care se adunau când vroiau, se alegeau când vroiau, reciproc și cu rândul.

După războiul mondial, când pretutindeni toate clasele sociale au fost chemate la viața publică, când muncitorul manual a mers cot la cot cu marele financiar și marele cărturar, Comunitatea a putut să se organizeze pe baze solide, elaborând un statut pe baze democratice, cu vot egal, cu dreptul de a alege și a fi ales, pentru toată lumea.

Azi, Comunitatea, recunoscută ca persoană morală și juridică, e organizată conform prevederilor Legii cultelor și statului ei e aprobat de Ministerul Cultelor.

Bugetul Comunității se urchă la lei 2 815 826.

Veniturile principale se realizează din tăierea pășărilor, a vitelor, de la cimitir și din vânzarea azimilor. Cu aceste sume întrefinem: școlile primare de băieți și de fete, școala industrială de fete, spitalul, dispensarul, cimitirul, cultul, biroul administrativ. Ajutorăm lunar cu sume fixe un număr de familii ale funcționarilor decedați, precum și pe funcționarii invalizi și pe cei ajunși la limita de vârstă. Acordăm ajutoare ocazionale pentru trai etc., contribuim la colonile școlare și subvenționăm: Azilul de bătrâni, Talmud Torah, Ghemlat Hasudim, Grădina de copii, Cantina Swass, Cantina școlară, Căminăria populară, Keren Hayesod, Cercul studentesc, Cercul de lectură, precum și societățile filantropice „Izvorul Vieții”, „Frații” și „Unirea muncitorilor”.

Dr. EMIL TAUBER
președintele Comunității Evreilor din Botoșani

(Din „Anuarul evreilor din România”, redactor dr. B. Iosif, Editura „Cartea”, 1934)

Pentru iubitorii de literatură și artă

Luni 27 iunie a.c., ora 17, la Galeria „Orizont” a Uniunii Artiștilor Plastici, va avea loc vernisajul expoziției „IN MEMORIAM - I. PELTZ”, deschisă de pictorița și graficiana TIA PELTZ, fiica scriitorului, cu prilejul împlinirii a 95 de ani de la nașterea tatălui ei. Vor fi expuse, între altele, portrete ale scriitorului și ilustrații la opera sa.

50 de ani de la deportarea evreilor din Transilvania de Nord

Scrisoarea Guvernului României

Urmare din pag. 1

nu a fost predat naștitorilor, în pofida insistențelor solicitării venite de la Berlin, deși România a avut îndrăzneala să nesocotească ordinele lui Hitler privind deportarea și exterminarea în masă a populației evreiești, netolerând pe teritoriul său național astfel de practici, în perioada terorii legionare și în primii ani ai campaniei pe frontul de răzăr, un număr de etnici evrei au căzut victimă unor pogromuri sau execuții sumare în Basarabia și Transnistria, atrocități cărora autoritățile românești nu li s-au putut opune. Dacă, în urmă cu cincizeci de ani, la Oradea, dar și în atâtea alte localități din Transilvania aflată sub ocupație horthysto-nazistă, oameni nevinovați au fost vânați, brutalizați, imbarcați în vagoane pentru vite și expediții spre lagărele morții numai pentru simplul fapt că erau evrei, acest lucru nu se datorește numai vitregiei celei de-a doua conflagrații mondiale. Ci a reprezentat umarea „logică” a înfrânării unei ideologii a tenebrelor și intoleranței, rasiste, șovină, antisemită, expansionistă și imperialistă, ca rațiune supremă a unui stat totalitar, în care crima împotriva unor întregi colectivități umane devenise politică împlinită, curentă.

Cuvântul rostit de secretarul general al F.C.E., ing. THEODOR BLUMENFELD

Onorată adunare,

Obștea evreiască din România cinstește astăzi cu durere și pietate memoria sacră a celor peste 150 000 de coreligionari din nord-estul Transilvaniei, deportați acum o jumătate de secol de fascismul german și maghiari în lagărele naziste de exterminare.

Peste 84,5% dintre cei deportați au pierit. Au dispărut comunități întregi din 1 380 de localități, în care au trăit și trudit meseriași și muncitori, comercianți și țărani, industriași și bancheri și, nu în ultimul rând, intelectuali - medici, ingineri, arhitecți, avocați, farmaciști, dascăli...; istoria lor, concretizată într-o muncă rodnică, desăfurată de-a lungul secolelor împreună cu ceilalți locuitori, spre binele și progresul acestor meleaguri, a fost curmată brusc prin acel Holocaust despr care ne întrebăm și astăzi, după cinci decenii, cu aceeași stupeoare, „cum de a fost cu puțință?”.

La solemnitatea noastră de astăzi nu mai este printre noi Eminența Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen, respectul nostru păstor spiritual; dar tot ce facem aici și acum este în plină concordanță cu prevederile Sale, căci întreaga această solemnitate a fost gândită și pregătită de Eminența Sa; noi îndeplinim dorința sa testamentară.

Menținerea în memorie a martiriului evreilor din România în epoca Holocaustului a făcut parte din însuși sensul existenței Sale. Rămâne de neuitat marea lui sentiment de împlinire la a 50-a comemorare a victimelor pogromurilor de la Iași, din Basarabia și Bucovina, când a inaugurat complexul memorial din curtea Templului Coral, pentru a ține trează în memoria generațiilor viitoare jertfa adusă de evreii din România pe altarul evreității lor; rămâne de neuitat ruga de recunoștință înălțată atunci de Eminența Sa către Cel de Sus pentru faptul că i-a fost hărăzit să trăiască clipa când să-și poată reda istoriei pe cei 400 000 de evrei din România uciși în timpul Holocaustului și cărora timp de o jumătate de secol li s-a profanat memoria, negându-se că în România ar fi fost Holocaust.

Evocând memoria marelui dispărut în strânsă legătură cu comemorarea Holocaustului, ne facem o datorie de onoare să reamintim că Eminența Sa, denunțând Holocaustul drept o crimă împotriva umanității, avea, în același timp, grija permanentă să disocieze criminalii de restul populației: „Vinovalți sunt fasciștii - spunea Eminența Sa în 1991 - și nu poporul, nici cel român, nici cel maghiar, nici măcar cel german. Dacă am învinovați popoare întregi pentru fărâdelegile comise de unii ticăloși, am cădea în păcatul acestora, al rasismului, al creării de ostăci, al lui Oradour-sur-Glane, Lydice sau Odessa, unde oameni nevinovați au fost uciși pentru presupuse păcate ale altora. Culpabilizare? Nu! Să despărțim binele de rău!”. Iată mesajul Eminenței Sale, după care ne conducem.

Pentru noi, răul nu se generalizează pe națiuni, pe religii, pe rase. Fiecare pădure își are uscăturile ei, tot astfel ca și copacii săi

lată de ce și astăzi, la cinci decenii de la acele tragice evenimente, când s-ar cuveni să vorbim la trecut de o asemenea ideologie, nu putem asista indiferenți la recrudescența unor manifestări rasiste, xenofobe, antisemite care au loc în diverse țări din Europa și - din păcate - și la noi în țară. Guvernul României, guvernul unei țări care a pășit cu încredere pe calea democrației, după atâtea decenii de dictatură de diferite culori, declară cu fermitate că orice astfel de manifestări, străine în fond de spiritul de omie și de tradiția poporului nostru, manifestări ce contravin înseși Constituției și legilor statului român, sunt nu numai condamnabile din punct de vedere moral și politic, ci și în contrasens cu cursul pe care s-a înscris istoria continentului nostru. În acest sfârșit de secol și de mileniu. Moștenirea sumbră a vremurilor de opresiune națională și rasială, a politicii de etnocid și dispreț cinic față de viața și demnitatea oamenilor nu va putea fi ștearsă din memoria colectivă decât prin voința unanimă a celor care, repudiind rasismul și intoleranța, vor face să triumfe valorile adevărate ale umanismului, curățate de zgura trecutului.

Prim Ministru,
NICOLAE VĂCĂROIU

roditori și falnici.

Noua conducere a Federației Comunităților Evreiești din România, aleasă la adunarea generală din aprilie a.c., cu a cărei componență Eminența Sa a fost de acord, chiar dacă din cauza bolii n-a mai putut participa la adunare, are misiunea de înaltă răspundere să îndeplinească mesajele nobile ce se degajă din întreaga activitate și gândire a Eminenței Sale.

Așadar, solemnitatea de astăzi dedicată comemorării martiriilor noastre este și expresia legământului față de memoria marelui dispărut că, atâta timp cât trăim, vom veghea mereu ca flacăra veșnică a memoriei victimelor Holocaustului din spațiul românesc să nu se stingă pentru nici o clipă.

Onorată adunare,

Masacrul în masă al evreilor din Transilvania de nord-est, intrată sub ocupația vremelnică a Ungariei horthyste prin Dictatul de la Viena (30 august 1940), face parte dintr-o istorie a cărei orare este greu de descris.

Acum cinci decenii, între 3 și 10 mai, în doar șapte zile, peste 150 000 de evrei din nord-estul Transilvaniei au fost adunați și azvârții în ghetouri improvizate în cărămidării sau în țăruri în plin câmp, aflate la marginea unor orașe precum Oradea, Sighet, Marmăreș, Satu Mare, Cluj, Tg.-Mures, Reghin, Bistrița, Șimleul Silvaniei și Dej. Autoritățile maghiare au operat cu viteze și precizie. Iar după 10 mai, porțile ghetourilor o dată închise au fost bine păzite de jandarmaria ungară, cu un comportament și cu metode de acțiune comparabile cu cele ale Gestapoului; regulamentele de ordine interioare ale ghetourilor, cu prevederi dintre cele mai drastice, erau semnate de autoritățile locale ungare; răstimpul dintre ziua de 10 mai (data încheierii operațiunii de ghetozare a tuturor evreilor din Transilvania de nord-est) și momentul înghesuirii în vagoanele cu destinația... piere a fost folosit tot de autoritățile guvernamentale ungare pentru a obține și stocare, prin schingiurii, informații și declarații despre bunurile eventual ascunse, schingiurii insuportabile de care unii s-au sustras aplegând calea sinuciderii.

Și apoi, au început să pornească transporturile organizate cu o precizie și o cruzime diabolică. În funcție de mărimea lotului sortit deportării și de lungimea trenului pus la dispoziție, într-un vagon erau îngrămădite până la 80-90 de persoane, obligate să stea cu brațele ridicate pentru a crea mai mult spațiu.

Trecerea primului transport de deportați a fost înregistrată la punctul de ieșire din Ungaria la 16 mai 1944, iar datorită planificării asigurate de cadrele experimentate care îl înconjurau pe Eichmann și zănelului fără marginii al executanților maghiari, acțiunea s-a încheiat, practic, la 6 iunie al aceluiași an.

Iar dacă, în acest moment solemn al comemorării, vrem să privim istoria cu ochi lucizi, fără iluzii și fără fard, atunci trebuie să spunem că tragedia evreimii de pe aceste meleaguri, cât și de pe întregul continent european s-a derulat în văzul și auzul lumii și în văzul și

auzul multor conducători de state (inclusiv S.U.A.), care au știut tot și, totuși, au tăcut.

Evreii nu au pierit pe câmpul de luptă; n-au fost uciși; au fost exterminați! De la pruncul de la sânul mamei până la cărunțul gârbovit de ani, ei au fost exterminați. Un milion și jumătate de copii evrei din Europa sfârtecați de săbii, arși, îngropați de vii, împușcați, măcelăriți în experiențe de laborator, în total, șase milioane de evrei.

Evocăm aici aceste fapte nu pentru a stămi ură sau răzburare, ci dimpotrivă, pentru a chema împotriva urii, împotriva fanatismului și a indiferenței, pentru a preîntâmpina repetarea unor atari crime monstruoase contra umanității.

Marele dispărut, Eminența Sa dr. Moses Rosen, a cărui luptă dărză împotriva repetării tragediilor din istoria poporului evreu este bine cunoscută, replica, în urmă cu zece ani, unui interlocutor al său, care îl întreba: „Până când se vor comemora jertfele Holocaustului?”. Și i-a răspuns astfel: „Până când? O mie de ani și, de va fi nevoie, încă o mie și încă una. Tocmai spre a putea ajunge odată la o viață liniștită, tocmai spre a da omenirii o conștiință senină, nu avem voie să lăsăm să se așteamă vâlul uitării asupra tragediei, fără precedent și fără asemănări. În întreaga istorie, tragedia celor șase milioane de evrei. Până când? Până când vom fi conștienți că nu mai există fiare cu chip de om cărora le este sete de sânge, care sunt potențiali călăi în vitorele Auschwitzului. Ce se va întâmpla atunci, după noi, dacă vom înceta să ne aducem aminte? Uitarea lor va însemna validarea minciunii, a minciunii interesate să pregătească terenul pentru un nou Holocaust”.

Onorată adunare,

Comemorăm, nu numai pentru a ne jeli propriile victime, ci și pentru a aminti că antisemitismul a fost întotdeauna doar începutul tragediilor. Căci, și în trecut, cu noi au început tragediile. Dar s-a continuat cu ceilalți, cu polonezi, francezi, belgieni, germani, maghiari, nemaivorbind despre miile de români trecuți prin foc și sabie de regimul de teroare horthyst din Ardealul de nord-est vremelnic ocupat.

Ar fi o blasfemie de neiertat să uităm această perioadă cutremurătoare din existența poporului evreu și, de fapt, din existența întregii omenii.

Evocările sunt și avertismente că în istorie ar putea interveni și repetări. Asistăm chiar acum, în vecinătatea noastră, la un necruțător război între confesiuni și etnii, la fenomenul Jirinovski, asistăm, în general, la recrudescența naționalismului și a violenței în țările foste comuniste, dar și în cele tradițional democratice.

De aceea considerăm mai actuală ca oricând această rememorare, căci trăim într-o epocă în care sporește numărul celor care vor să șteargă din istoria lumii și a poporului evreu tragedia neasemuită a Holocaustului sau care neagă de-a dreptul că ar fi existat cândva în istorie acest Holocaust. Trebuie să constatăm cu regret că nu este vorba despre cazuri de amnezie, ci de o nouă formă a antisemitismului, de noi izbucniri de ură și intoleranță.

Dar, în ultimul timp, nu ne confruntăm doar cu tăgăduitorii Holocaustului; mai recent, au început să se afirme așa-zisii „revizionisti”, care, chiar în persoana unor învățați cu un considerabil prestigiu academic, susțin că exterminarea în masă a evreilor nu reprezintă un caz unic, că Germania nu este răspunzătoare pentru Holocaust și că exterminarea în masă a evreilor se datorează altor cauze decât rasismul și antisemitismul. Astfel, se încearcă o nouă cale pentru a scoate din istoria lumii și a poporului evreu tragedia neasemuită a Holocaustului.

Atitudinea față de tragedia Holocaustului exprimă, nelndoielnic, gradul de conștiință civică și de responsabilitate morală față de destinul omenirii. De aceea, ne simțim obligați să conștientizăm tineretului, opinia publică, societatea civilă și, în general, toți oamenii de bine, că cei care astăzi neagă Holocaustul sau care încearcă să-l justifice dând vina pe evrei sau să pună evenimentele săngeroase din interiorul țării exclusiv pe seama factorilor externi pot deveni mână noi părtași ai unor crime împotriva umanității.

Holocaustul rămâne în istorie ca una din cele mai zguduitoare crime. Transformarea apartenenței la etnia evrească într-o culpă și apoi exterminarea prin gaze sau prin împușcare sau „doar” prin înfometare a unor întregi colectivități pe unicul motiv că aparțin acestei etnii, degradarea lor civică și morală prin aplicarea unei legislații drastice sunt tot

atâtea fapte cutremurătoare, ce se înscriu în șirul marilor crime împotriva umanității.

În numele milioanele de victime nevinovate, atari crime se cer a fi denunțate; nu există circumstanțe atenuante.

Mărturisim consternarea noastră față de atitudinea unor istorici sau a altor cercetători din domeniul umanistic, față de acea publiciști și scriitori care persistă în mistificarea și distorsionarea acestor tragice evenimente și în mitizarea personalităților politice implicate în respectivele crime; mărturisim consternarea noastră în fața absenței unei opoziții intelectuale de ripostă responsabilă și categorică, ce se cere dată acestor noi forme ale antisemitismului contemporan, care transformă problematica Holocaustului dintr-o armă de luptă contra crimei împotriva umanității într-o nouă armă de culpabilizare și instigare antievrească; mărturisim consternarea noastră față de politicianismul diversionist la care recurg mistificatorii de astăzi ai Holocaustului; la Budapesta, în loc să se elaboreze o istorie a exterminării evreilor din Transilvania de nord-est aflată atunci sub ocupație horthystă, se traduce „Cartea Neagră” a lui Matias Carp pentru a denunța Holocaustul din România, iar la București, în loc să se scrie istoria Holocaustului din România, atenția se focalizează asupra tragediei evreilor din Transilvania de nord-est. Nu vrem să negăm dreptul celor din Budapesta să studieze istoria Holocaustului din România, precum nu negăm dreptul celor de la București să studieze istoria Holocaustului din Ungaria, dar ne exprimăm dezacordul cu încercările unor cercuri politice extremiste de a folosi tematica tragică a Holocaustului poporului evreu în scopuri diversioniste, de propagandă antiromânească (sau antimaghiară) - propagandă ce se împletește, de altfel, cu recrudescența antisemitismului și într-o parte și în alta.

Tematica Holocaustului trebuie să devină un prilej unic de pledoarie în favoarea triumfului păcii asupra războiului, a vieții asupra morții.

Dar a ști să nu uiți nu înseamnă doar evocarea crimelor, ci înseamnă și evocarea și omagierea acelor români, unguri și de alte naționalități care și-au riscat viața pentru a salva viețile unor evrei, fie chiar și pentru viața unui singur evreu.

Nu-i uităm pe Traian Popovici, care a salvat 16 000 de evrei la Cernăuți, n-o uităm pe Viorica Agarici, care, înfruntând riscurile, dădea apă și pâine celor din trenurile morții de la Iași, nu-i uităm pe episcopul catolic Marton Aron, care înfiera barbaria fasciștilor maghiari pentru zelul manifestat în cooperarea cu echipa lui Eichmann, în pregătirea deportării evreilor din Transilvania de nord-est, nu-i uităm pe soții Appan din Oradea, pe colonelul Reviczki din Baia Mare, nu-i uităm pe cei mulți anonimi care și-au asumat nu puține riscuri pentru a salva viața unor evrei.

În spiritul acestei încrederi în izbânda binelui și a omeniei, doresc să-mi exprim recunoștința față de toți aceia care înțeleg necesitatea luării de poziție împotriva recrudescenței antisemitismului și xenofobiei.

Nu o dată a înfierat antisemitismul manifestat în România de ieri și de azi președintele țării, domnul Ion Iliescu. Omagii cu venerație memoria martirilor Holocaustului din România și din celelalte țări europene, Domnia Sa a lansat un vibrant apel de luare aminte la aspra lecție a istoriei, chemând la armonie și înțelegere, la eliminarea vrajbei și a urii.

Onorată adunare,

Oricât de dureroasă ar fi această zi de comemorare, nu trebuie să uităm că lărmădierea au făcut loc cântecelor recădării Țării Sfinte. Jertfa celor șase milioane de evrei uciși în Holocaust a stat la baza reînființării Statului Israel. Majoritatea celor salvați, supraviețuitori, și-au găsit căminul în Israel, care, așa cum arată Yitzhak Rabin, primul ministru al Statului Israel, în mesajul adresat Comunităților Evreiești din Diaspora: „Este centrul ființei noastre evreiești comune, al identității și moștenirii noastre comune”. Fie ca să se realizeze aspirațiile fondatorilor statului israelian modern, de a fi o națiune liberă într-un cămin evreiesc sigur și pașnic.

Iar noi, cei rămași pe acest pământ, afirmându-ne identitatea cu curaj și demnitate, nu uităm nici o clipă de fidelitatea, devotați și loialitatea noastră față de România și de poporul român, în mijlocul căruia trăim, față de mărețele idealuri de Dreptate, Adevăr și Pace; de dragostea și solidaritatea noastră cu frații noștri din Israel.

50 de ani de la deportarea evreilor din Transilvania de Nord

Cuvântul domnului DAN MARȚIAN, vicepreședinte al Camerei Deputaților

Stimate doamne,
Stimați domni,
Stimați invitați,

Suntem întruniți aici, la Oradea, în vederea unei comemorări închinată durerii, restrîngerii și reculegerii. Este o comemorare prilejuită de un moment zguduitor din anele tragice ale Holocaustului - invenție sinistrală în istoria secolului XX, teribilă acțiune de umiliri și distrugere umană la care fascismul și regimurile politice național-extremiste au supus, în cursul celui de al doilea război mondial, populația evreiască. Grozăviile Holocaustului au reprezentat un lung și nesfârșit șir de atrocități care nu au termen de comparație în istoria modernă a omenirii.

Acum 50 de ani, începând cu data de 3 mai 1944, s-a desfășurat, pe parcursul câtorva săptămâni, în teritoriile răpite României prin Dictatul de la Viena, o amplă și violentă acțiune declanșată de autoritățile horthyste, având ca scop aplicarea rapidă și coordonată a unui plan malefic de arestare, de dislocare din locurile de viață și de trimitere, în totalitatea ei, a populației de origine evreiască spre marile uzine ale morții - lagărele de exterminare de la Auschwitz și de la Birkenau. A fost o acțiune globală împotriva etnicilor evrei din aceste teritorii, expresia aderării cerurilor conducătoare ale Ungariei horthyste la „soluția finală” de inspirație hitleristă a problemei evreiești. Aceste acțiuni i-au căzut jertfă 150 000 de evrei, nimeni nefind cruțat, nici copiii proaspăt născuți și mamele ce îi alăptau, nici bolnavii, nici bătrânii. Tot ce era de origine evreiască era vânat, înrolat în coloane și convoaie, transportat spre punctele de formare a eșaloanelor din care pomeau, spre Auschwitz și Birkenau, trenurile disperării și ale morții.

Contemporanii din părțile locului au fost uimiți de promptitudinea cu care au acționat autoritățile horthyste, într-un moment în care

înfrângerea Germaniei în război devenise tot mai vizibilă și în care visurile creării Reichului de o mie de ani mai băntuiau doar mintea răvășită a lui Hitler și a câtorva sclerați nazisti din anturajul său. Dar contemporanii au mai fost uimiți și de altceva: de zelul și de sălbăticia cu care a acționat aparatul de represiune horthyst.

Barbaria dezlanțuită n-a putut însă să strivească cu totul manifestările umanului: omenia, atitudinile de solidaritate cu victimele, actele de compasiune. Grație lor, un anumit număr de victime a putut să se salveze. De asemenea, mulți locuitori, atât români, cât și maghiari din Ardealul de Nord, stăpâniți de sentimentele repulsiiei față de tratamentul inuman aplicat etnicilor evrei, au refuzat pur și simplu să se mute în casele părăsite de aceștia, să folosească bunurile și avuții agonizante de ei.

Evenimentele tragice de acum 50 de ani transmit contemporanității un mesaj limpede: ideologia rasistă, a urii față de alte neamuri, teoriile și concepțiile xenofobe și antisemite, politicile inspirate de asemenea viziuni politico-filosofice au generat întotdeauna monstruozități. Nedreptatea, teroarea aplicată față de o întreagă populație, durerea și moartea voit provocate celui de altă etnie, pe singurul criteriu că este altul, au fost, întotdeauna, nu un urcuș. În scara istoriei și a valorilor civilizației, ci un regres național și istoric; o decădere a propriei ființe naționale.

Este o lecție dură și tristă a istoriei pe care n-avem dreptul s-o trecem cu vederea, îndeosebi acum, când ne stau în față obiective atât de complexe ale renașterii democratice a poporului nostru și ale sincronizării lui la instituțiile și valorile universale ale democrației, pluralismului, statului de drept, respectului demnității ființei umane.

Înclinându-ne frunțile în fața memoriei martirilor evrei de acum 50 de ani, să nu uităm aceste adevăruri ale istoriei secolului nostru.

Din cuvântul domnului ing. IONEL UNGUR, prefectul județului Bihor

Onorat auditoriu,

Mărturisesc că sunt copleșit de emoție și durere. În aceste clipe, când ne plecăm în fața memoriei miilor de victime ale Holocaustului din așezările bihorene vremelnice date Ungariei horthyste. Ca reprezentant al autorităților unui stat de drept, în care cetățeanul este apărut, mă înecărcă un sentiment de responsabilitate față de oamenii care trăiesc azi - în acest frumos oraș de pe Crișul Repede -, în sensul că ei să fie ferii de experiențe comparabile cu acelea care au avut loc acum o jumătate de veac.

Dar rog să mi se îngăduie relevarea unui adevăr care ne apropie și ne așază sub aceeași stea a unei istorii întunecate, care i-a lovit, fără cruțare, atât pe cetățenii români ai acestei urbe transilvane, cât și pe cei evrei, ale căror hărnicie, inteligență și spirit practic erau bunuri incontestabile ale vieții publice. Cum bine se știe, după impunerea - cu tot cortegiul de amenințări și acte de intimidare -

a dictatului fascist de la Viena, din 30 august 1940, o parte din pământul României a fost sacrificată - mai exacte, a fost dată, ca recompensă - Ungariei horthyste, pentru totala ei subordonare și înregimentare în falanga comilitanților nazisti, cu aspirații declarate de dominație universală și cu aberanță obsesie a „rasei superioare”. Putem acum, după trecerea atâtor decenii și, mai ales, după parcurgerea documentelor pe care istoriografia noastră le-a scos la lumină, să subliniem faptul că primele victime ale terorii horthyste din Oradea și din satele din nord-estul Bihorului au fost românii, pe care ocupanții horthyști i-au supus - încă din 6 septembrie 1940 - unei terori fără precedent.

În aceste împrejurări, la care locuitorii pașnici ai Oradei nici nu se puteau gândi înainte cu câțiva ani, cei supuși terorii și nedreptății - românii și evreii - au dovedit o exemplară și pilduitoare solidaritate. În lucrările istorice, ca și în memorialistică, au

fost evocate nenumărate cazuri de români care au înțeles dezideratul momentului și au făcut orice demersuri pentru a-i salva pe concetățenii lor evrei.

Este, indiscutabil, o realitate istorică de referință, care ne apropie și ne obligă la gesturi similare de solidaritate, în pofida oricăror avaturleri ale vremurilor contemporane.

În altă ordine de idei, ne declarăm categorica respingere și condamnarea modului în care autoritățile horthyste din Oradea și din partea din Bihor inclusă Ungariei horthyste au aplicat așa-zisa „soluție finală” a problemei evreiești. Ni se pare uluitoare și absolut condamnată promptitudinea cu care servii docili ai politicii horthyste au acționat împotriva

populației evreiești din Bihor, pe care au izolat-o în „lagărul din Oradea”, după care au jefuit-o și, fapt îngrozitor, au transportat-o, într-un timp foarte scurt, în lagărele morții din Germania. Criminalii horthyști au crezut, probabil, că nu va exista o judecată a istoriei. Dar s-au înșelat! Ceea ce facem noi astăzi nu este altceva decât o formă de condamnare a faptelor reprobabile ale fasciștilor care au acționat în Bihor și Oradea. Și aceasta, numai din considerente științifice și morale, de adevăr și dreptate!

Retrăind, cu intensitate, fapte ale trecutului local nu prea îndepărtat, adăugăm un gând de respect și neuitată aducere aminte pentru cei peste 30 000 de martiri evrei de pe meleagurile Bihorului.

Din cuvântul domnului ing. PETRU FILIP, primarul municipiului Oradea

Comemorarea, la Oradea, a unui fapt oribil ce nu ar fi trebuit să aibă loc, a unei crime organizate împotriva unui popor, numai pentru „vina” că este de altă religie sau neam, reprezintă o pată pe obrazul celor care au dirigit treburile orașului de pe Criș în acele vremuri.

Orașul poate fi recunoscut tuturor eroilor martiri evrei care au locuit în Oradea, care și-au adus prinosul de cultură, spiritual,

material, în ideea transformării acestei cetăți într-o poartă spre cultura și spiritualitatea europeană, iar o parte din frumusețile stilului „secesion” orădean pe care-l admirăm astăzi a fost realizat prin efortul lor. Ei au fost cetățeni ai Oradei și vor rămâne în sufletul nostru cetățeni ai Oradei, iar deschederea europeană a acestui oraș li se datorează în mare parte și lor.

Mesajul adresat de I.P.S. IOAN, Episcop de Oradea al Bisericii Ortodoxe Române

Onorată adunare,

Suntem alături cu aducerea aminte de glasul sângelui fiilor și fiicelor voastre, știind că sângele grăiește din țărână și cere judecata lui Dumnezeu. Iar Dumnezeu „nu este al morților, ci al viilor”, suflând duh peste câmpul de oase și cerând socoteală morții prin reîntruparea vieții.

Suntem aici, azi, în aducerea aminte și solidară participare la cruda memorie, pentru că vă înțelegem cu atât mai bine, cu cât și fiii noștri, frații noștri au fost adesea striviți de roata istoriei, nimiciți de geniiile urii și de brațele crimei.

Împreună cu voi, fii ai lui Dumnezeu Savaot, ne aducem aminte de glasul jalei împăratului, profetului și poetului David, rugându-se. „Adu-ți aminte, Doamne, de fiii lui Edom în ziua dărâării Ierusalimului, când ziceau: stricați-l, stricați-l până la temeliiile lui” (Psalm 136,7).

Și, tot la fel, rănilor inimilor mamelor pentru fice, zdrobită lacrimă de suib genele taților pentru feciori, plânsul nevinovat al copiilor zvârliti satanici în volbură pieirii ne îngemănează ca frații de suferință și copii ai plânsului prorocului Ieremia, ce zice: „Ochii mei se sfârșesc de plâns, lăuntru meu arde ca vâpăia, măruntaiele mele se varsă pe pământ din pricina zdrobirii ficei neamului meu, când pruncii și sugacii stau sleiți de putere în piețele cetății... Stau culcați la pământ pe ulițe tineri și bătrâni. Feciorii și fecioarele mele de sabie au căzut...” (Plângeri, 2,11;21).

De ei toți, ca fii ai aceluiași Dumnezeu, ca pietre ale sufletelor și nădejilor noastre, ca jertfe potolind de nevoie foamea și setea lui Baal, ne aducem aminte cu smerire și pomenire, căci „de te vom uita, Ierusalime,

uitată să fie dreapta mea” (Psalm 136,5).

Iar la gândul nostru, la zbaterea dreaptă a memoriei, de-ar fi să răspundă cu înțelepciune Istoria. Istoria care trebuie să fie lumină a timpurilor, martor al adevărului, izvor al sfaturilor bune, regulă de conduită și moravuri.

De-ar fi, precum zice un mare istoric român, ca „Istoria să fie marele tribunal în care se judecă popoarele lumii” spre dreptate și adevăr și nu doar „o mare de suferință” (Spengler).

De-ar fi ca memoria să nu fie doar o „carte cu litere mișcătoare”, iar durerea „păinea noastră cea de toate zilele”.

Ci durerea trecutului să fie, foc purificator prin care orice suflet să se îndrepte de la pământ la cer” (Vasile Pârvan), marea educatoare a oamenilor, iar memoria remedii nedreptăților suferite, leacul noianului de dureri.

În duhul acesta luăm parte la plânsul fiilor și fiicelor mamelor voastre, nădăjduind în Acela ce vorbea prin gura lui Isaia prorocul: „Elohim va judeca neamurile și popoarelor fără număr va da legile Sale. Preface-vor săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în seceri. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu-și vor mai face războaie” (Is., 2,4).

Pentru voi, cei zdrobiți și duși precum „Mielul la junghiere”, clopotele inimilor noastre bat a jale și pomenire, precum clopotele bisericilor astăzi.

Întru amintirea voastră, rugăciunea noastră către altarul Dumnezeului cerurilor: pomenește-i, Doamne, la Tine și oprește ceasornicul lumii răului cu care ne-ai măsurat destrămarea.

Cu dragoste și prețuire.

Din cuvântul abatelui MATOS FRANCISC, reprezentant al Episcopiei Romano-Catolice

Deportarea evreilor din Transilvania de Nord-Est de către fasciștii unguri a fost o tragedie istorică pe care nu o vom uita vreodată. Răul ce părea de neconceput s-a întins ca un văl negru asupra oamenilor. Legile rasiale împotriva evreilor promulgate de fasciștii unguri au șocat conștiințele tuturor oamenilor de omenie de pe aceste meleaguri. N-am cuvinte să vorbesc despre faptele atâtor oameni cinstiți care au încercat să salveze ce se putea salva. Tata și-a riscat postul pe care îl avea la stat acceptând să funcționeze sub numele său o firmă evreiască. Mătușa mea a ascuns în casa ei o mamă și o fiică, evreice,

cu riscul vieții ei și al familiei sale. La Institutul Teologic din Oradea, decanul facultății a periclitat însăși existența acestui așezământ ascunzând evrei. Toate aceste atrocități, deportarea și pieirea a milioane de oameni nevinovați, pentru simplul motiv că s-au născut evrei, s-au întâmplat în secolul nostru, poate cel mai sumbru secol, în care două războaie crâncene și Holocaustul au marcat omenirea. Cu atât mai mult trebuie să veghem azi ca asemenea orori să nu se mai repete. Să avem încredere în Dumnezeu, izvorul atitudinii noastre morale de luptă împotriva răului.

● În timpul solemnității de la Sinagoga Mare din Oradea

50 de ani de la deportarea evreilor din Transilvania de Nord

Cuvântul Episcopului LÁSZLÓ TÖKÉS, (Episcopia Piatra Craiului a Bisericii Reformate)

Eminența Voastră dle Prim-Rabin Ernest Neumann,

Doamnelor și domnilor,
Iubiți frați întru Hristos,

Pentru noi, creștini reformați din Oradea și credincioși ai Bisericii Reformate din România, această zi este cea a doliului nemărginit în amintirea acelor milioane de cetățeni ai Europei exterminați cu josnicie barbară, a căror singură „vină” ce li se putea imputa era faptul că s-au născut evrei. Cu ocazia aniversării a 50 de ani de când s-a comis crima unică și, cu siguranță, fără precedent a Holocaustului, cu profundă durere ne plecăm în fața memoriei evreilor din Oradea deportați și uciși mișelește. Sunetul de comemorare al clopotelor orașului ne evocă Plângerea lui Ieremia văzând pieirea Ierusalimului, cuvântul Domnului cu care și noi încercăm să împărtășim doliul adânc al fraților noștri evrei: „Vai! Cum stă singuratică acum cetatea aceasta atât de plină de popor altădată! A rămas ca o văduvă! ... Plânge amarnic în noapte și-i curg lacrimi pe obraji, ... toți prietenii ei au trădat-o și s-au făcut vrăjmași” (1, 1-2).

Nu putem ascunde sub tăcere că, în acest glas unanim al doliului firesc și după 50 de ani, încă se amestecă voci disonante care lovească în sentimentele de pietate ale celor îndoliați. O adevărată stare schizofrenică se prezintă în societatea noastră și în Europa în privința judecării Holocaustului în raport cu cele petrecute cu 50 de ani în urmă. Chiar și în rândurile bunilor creștini se mai poate produce o oarecare confuzie de către propaganda antisemită în aprecierea genocidului nazist.

Această stare de spirit schizofrenică nu ne miră deloc dacă luăm în considerare unele fapte și manifestări cu care ne întâlnim chiar și din partea guvernului țării.

Ultima dată când am avut ocazia și onoarea de a avea alături de noi pe Eminența Sa, regretatul Șef Rabin dr. Moses Rosen,

Din cuvântul domnului ZVI FEINE, director al Programului „Joint” pentru România

Domnule Prim-Rabin dr. Neumann, onorați oaspeți și supraviețuitori,

Îmi face plăcere să transmit salutul organizației „American Jewish Distribution Committee”, cu acest prilej deosebit.

„Joint”-ul este modalitatea prin care evreimea americană îi ajută pe evrei în nevoie din întreaga lume, punând la dispoziție fonduri ale Federațiilor Evreiești din S.U.A. împreună cu celea provenite din partea organizației „United Jewish Appeal”. Asumându-și această vocație umanitară, „Joint”-ul are o misiune specială pentru dvs., supraviețuitori ai Holocaustului din România.

În România, noi am veghet și veghem de mulți ani la buna desfășurare a acestor sacre misiuni. Vom ajuta fiecare supraviețuitor al

dănsul a dat expresie revoltei față de faptul că și în Oradea - precum și în alte localități ale României - o stradă poartă numele dictatorului de altădată, mareșalul Ion Antonescu, vinovat și executat pentru genocid comis împotriva evreilor. Pe de altă parte, însuși Președintele țării, Ion Iliescu, în repetate rânduri, a ținut să condamne Holocaustul, rolul istoric al mareșalului Antonescu, respectiv acele manifestări antisemite care din nou și-au făcut apariția în societatea românească.

Cu cuvintele Evangheliei punem întrebare: „Ce înțelegere poate să fie între Hristos și Belial? Sau ce parte are cel credincios cu cel necredincios? Ce înțelegere are templul lui Dumnezeu cu idolii? Căci noi suntem templul Dumnezeului Celui viu” (A Doua Epistolă a lui Pavel către Corinteni, 6, 15-16).

După opinia noastră, nici o „înțelegere” nu se poate naște între Hristos și Belial, între credincioși și în sensul larg al cuvântului - și necredincioși. Or, românii creștini pot ajunge la „înțelegere” cu cel care este vinovat de moartea a sute de mii de evrei români nevinoși? Poate fi îngăduit ca creștinii credincioși să-și aibă Bisericele lor în străzi sau piețe care poartă numele unui criminal de război?

Biserica Reformată împărtășește nu numai sentimentele de doliu ale unui popor prigonit și masacrat pe nedrept și nu se limitează numai la sentimente de solidaritate minoritară față de evreimea care a suferit atât de mult, dar totodată condamnă orice manifestare josnică de antisemitism și-și exprimă convingerea că modul cel mai demn de comemorare a Holocaustului constă în fapte, în atitudinea care reflectă respingerea totală a oricărei forme de genocid și masacru sau a oricărei ideologii vrăjmașe împotriva vreunui popor sau minorități care ar putea duce la astfel de monstruozități.

Iubiți frați, să ne întărim speranța că asemenea crime împotriva umanității nu se vor repeta niciodată. Așa să ne ajute Dumnezeu!

Holocaustului din România, venind în întâmpinarea necesităților dvs. de trai, fizice și spirituale. Nimeni nu va fi lipsit de hrană suficientă, medicamente și îmbrăcăminte, ca și de un acoperiș deasupra capului. Aceasta este misiunea „Joint”-ului pentru dvs. Pentru realizarea acestui deziderat, noi lucrăm în colaborare cu conducătorii Federației Comunităților Evreiești din România și, prin intermediul acestora, cu liderii fiecăreia dintre comunitățile dvs. evreiești. Considerăm Federația și comunitatea dvs. evreiească drept organisme evreiești unificate pe țară și locale, iar „Joint”-ul va continua să colaboreze cu acestea. Atâta vreme cât dvs., supraviețuitori și comunitatea evreiească, veți exista aici, în România, „Joint”-ul va fi aici să vă ajute.

Din cuvântul domnului VARGA GÁBOR, reprezentant al U.D.M.R., filiala Oradea

Oradea, oraș cu o sută de biserici, oraș al toleranței, al bunei înțelegeri interetnice și interconfesionale, a plătit un preț deosebit xenofobiei și antisemitismului: peste 30 000 de concetățeni de-ai noștri și-au pierdut viața în lagărele de exterminare naziste... Aici nu există scuză și nu există explicație. Crima rămâne crimă și peste zece și peste douăzeci și peste cincizeci și peste o sută de ani, iar criminalul - indiferent de funcție și rang, de naționalitate și religie, purtând numele de Gyapay, Baky, Isopescu, Ion Antonescu sau Szalasi Ferenc - tot criminal rămâne. El nu poate fi absolvit de noi niciodată, sub nici un fel de împrejurare. Timpul vindecă totul - dar crima de omucidere, păcatul de a distruge

viața semenilor tăi nu poate fi iertat niciodată...

De aceea este foarte important să ne amintim. Să ne aducem aminte în fiecare an de acea „uriasă bandă rulantă” aberantă, care, acum cincizeci de ani, a absorbit o treime din populația acestui oraș. Să fim conștienți că pericolul acestei benzi mai există și astăzi. Iar când, la miezul zilei, bat clopotele orașului, să evocăm clipa în care aceste clopote au sunat pentru cei ce se pregăteau pentru drumul cel lung. De atunci, clopotele din Oradea bat zilnic în amintirea lor.

Deoarece memoria acestor martiri nu poate pieri niciodată.

Noi, orădenii, nu-i vom uita.

Din cuvântul domnului RADU DAVIDESCU, reprezentant al P.N.Ț.C.D. - filiala Oradea

Evreii din Transilvania de Nord-Est, parte smulșă din trupul României prin samavolnicul Dictat de la Viena, au avut mult de suferit. Acum 50 de ani, în mai 1944, fasciștii unguri, folosind paturile puștilor, i-au înghesuit pe cei 30 000 de evrei orădeni, aidoma celor de pe întreg cuprinsul județului Bihor, al județului Cluj, al obștilor din Dej, Satu Mare, Salonta, Sf. Gheorghe ș.a., înghesuindu-i în ghetouri,

după ce, în prealabil, aceștia au fost depistați de bunurile agonisite, și de acolo, deportați în vagoane de marfă spre lagărele naziste ale morții. Acolo au fost torturați și omorâți.

Să nu încetăm să ne plecăm frunțile în fața memoriei lor, să nu încetăm să veghem ca asemenea zguduitoare tragedii să nu se mai poată repeta în prezent și în viitor.

Din cuvântul domnului Prim-Rabin dr. ERNEST NEUMANN

Pentru ca viața să pulseze în obștile noastre, să ne prosternăm în fața kedoșimilor, să nu încetăm să le cultivăm memoria, să ne amintim cele pătimate de noi în urmă cu 50 de ani. Acesta să fie un memento nu numai pentru noi, dar și pentru toți cetățenii din această țară. Sunt momente mișcătoare și tot atât de înălțătoare. Există un moment mai mișcător decât acela în care acei supra-viețuitori au venit aici și au aprins șase lumânări care reprezintă fiecare câte un milion de martiri! Au rostit numele celui unui lagăr

de exterminare; câte și câte nume nu se pot rosti: Auschwitz, Birkenau, Treblinka, Maidanek, Bergen-Belsen, Mauthausen și câte altele...

Da, sunt momente mișcătoare, cutremurătoare acelea pe care le trăim, dar și înălțătoare. Felul în care ați înțeles să luați parte, autorități guvernamentale, județene, reprezentanți ai cultelor, arată că majoritatea populației din această țară înțelege să-și amintească trecutul, să-l evocare pentru a trage învățăminte ce se impun.

COMEMORAREA DE LA ORADEA

Urmare din pag. 1

împotriva evreilor, subliniind, totodată, că ura și teroarea nu au putut stăvilii omnia, multe vieți evreiești fiind salvate de neevrei, cu riscul vieților proprii.

Di Liviu Maior, ministru învățământului, a citit textul Scrisorii adresate de Guvernul României participanților la adunare.

Au rostit cuvinte de condamnare a fascismului și antisemitismului dl ing. Ionel Ungur, prefect al județului Bihor, și dl ing. Petru Filip, primarul municipiului Oradea.

Preotul Ioan Coțiu, reprezentant al I.P. S. Ioan, Episcop de Oradea al Bisericii Ortodoxe Române, a transmis, de asemenea, un mesaj celor prezenți.

Aceleași sentimente de compasiune și de solidaritate cu suferințele îndurate de evreii din Transilvania de Nord au fost exprimate de Mateo Francisc, reprezentant al Episcopiei din Oradea a Bisericii Romano-Catolice. În numele Episcopiei Piatra Craiului a Bisericii Reformate, a vorbit Episcopul László Tökés.

În cuvântul d-sale, dl Zvi Feine, director al Programului „Joint” pentru România, a salutat inițiativa oficialităților de stat și a Federației Comunităților Evreiești din România de a cinsti astfel memoria kedoșimilor din Transilvania de Nord și i-a asigurat pe supraviețuitorii Holocaustului din țara noastră că organizația pe care reprezintă îi va sprijini în continuare.

Di Varga Gábor, din partea filialei locale a U.D.M.R. și di Radu Davidescu, din partea filialei Oradea a P.N.Ț.C.D., au dat glas solidarității cu populația evreiească, cinstind

memoria celor deportați din Transilvania de Nord și pierțiți în Holocaust.

Încheind seria cuvântărilor, dl Prim-Rabin dr. Ernest Neumann a vorbit despre unicătatea tragediei Holocaustului, care cuprinde și exterminarea marilor majorități a evreilor din Transilvania de Nord, despre renașterea poporului evreu prin reînălțarea Statului modern Israel și despre necesitatea perpetuării de către noi, cei rămași, a moștenirii spirituale a regretatului Șef Rabin dr. Moses Rosen.

Dna Lily Hahamy, însărcinată cu afaceri ad interim al Ambasadei Israelului în România, a înmănat diploma și medalia de „Drept al popoarelor”, din partea Institutului „Yad Vashem” de la Ierusalim, dnei Rozalia Farkas, distincții acordate post mortem și regretatului ei soț, Ștefan Farkas, în semn de recunoștință pentru faptul că, riscându-și viața, au salvat evrei de la moarte în perioada Holocaustului.

După încheierea solemnității, a fost dezvelită o placă comemorativă în memoria martirilor evrei din Bihor. Tinerii cursanți de Talmud Tora au rostit un jurământ de neuitare, pentru ca atrocitățile trecutului să nu se mai repete vreodată.

La Monumentul Deportărilor din Oradea au fost depuse coroane de flori din partea Președinției, Guvernului, Parlamentului, Prefecturii județului Bihor, Primăriei municipiului Oradea, Federației Comunităților Evreiești din România și Comunității Evreilor din Oradea. De asemenea, a fost rostit un kadiș colectiv.

• Doamnele Lily Hahamy (dreapta) și Rozalia Farkas

Telegramme de condoleanțe primite la încetarea din viață a Eminenței Sale Șef Rabin dr. MOSES ROSEN

EPARHIA BISERICII ARMENE

Noi, Arhiepiscop Dirayr Mardichian, Eparhia BISERICII ARMENE din România și întreaga comunitate armeană suntem alături de comunitatea evreiască, care a suferit o grea pierdere prin trecerea în neființă a Șefului Cultului Mozaic, Eminența Sa dr. Moses Rosen. Om cu înalte calități sufletești, m-a primit, acum 34 de ani, cu căldură părintească și a spus că singurul meu neajuns este că sunt prea tânăr. Acum acest „tânăr” a rămas fără părinte. Prezentăm sincere condoleanțe poporului evreu prieten și familiei îndoliate.

Arhiepiscop DIRAYR MARDICHIAN, Șeful Eparhiei Bisericii Armeene din România

EPARHIA REFORMATĂ DE PE LÂNGĂ PIATRA CRAIULUI

Vă rugăm să primiți sincerele noastre condoleanțe cu ocazia dispariției dr.-ului Moses Rosen, Șeful Cultului Mozaic din România în timpul îndelungatului său serviciu. Domnul i-a hărăzit rolul de servitor al poporului său, ceea ce a înfăptuit cu prisosință. Biserica noastră își aduce prinosul de recunoștință pentru generozitatea ce a manifestat-o. Amintirea sa să fie binecuvântată.

În numele Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului,

Ep. TÓKÉS LÁSZLÓ

BISERICA EVANGHELICĂ C A

În numele BISERICII EVANGHELICE C A din România, exprimăm sincerele noastre condoleanțe o dată cu trecerea în eternitate a domnului Șef Rabin dr. Moses Rosen. Atotputernicul Părinte Ceresc să-I odhnească în pace.

Episcop dr. D H C CHRISTOPH KLEIN

Secretar general HANS-GERALD BINDER

ȘEF RABINUL MARII BRITANII

Cu adâncă tristețe, am aflat despre încetarea din viață a Șef Rabinului dr. Moses Rosen, ceea ce a însemnat o profundă pierdere personală pentru mine.

Șef Rabinul Rosen a fost un titan al timpurilor noastre. Inspirată sa conducere a evreilor din România a reprezentat un semnal luminos în cel mai negri ani ai Europei estice postbelice. Lupta sa neobosită pentru drepturile evreilor și responsabilitățile iudaice au constituit un izvor de inspirație pentru mulți lideri evrei de pretutindeni. Eu personal am avut privilegiul unic de a discuta despre probleme evreiești de importanță generală cu Șef Rabinul Rosen, în numeroase ocazii. A fost pentru mine un profesor, un coleg și un prieten care îmi va lipsi dureros de mult.

Fie ca memoria sa să rămână o eternă binecuvântare!

Dr. JONATHAN SACKS, Șef Rabin al Marii Britanii

ȘEF RABINUL ITALIEI

Cu adâncă tristețe am aflat despre încetarea din viață a prietenului meu, Șef Rabin dr. Moses Rosen, amintirea lui fie binecuvântată. Iau parte la doilul familiei și la marea voastră tristețe.

ELIE TOAF

CONSILIUL EUROPEAN AL COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI

Vă scriu din partea președintelui Comitetului Executiv al Consiliului European al Comunităților Evreiești, exprimând adâncă noastră durere și sincere condoleanțe comunității evreiești din România pentru încetarea din viață a Șef Rabinului Moses Rosen.

Rabinul Rosen a fost un extrem de valoros membru al Consiliului European și, efectiv, a participat la înfruntarea Comitetului nostru Executiv la Sofia, în mai 1993, ca și la adunarea noastră statutară din septembrie 1992.

Sunt convins că ar fi dorit ca obștea evreiască din România să-și mențină legăturile cu evreimea europeană și noi, cei din Consiliul European, dorim sincer să ne continuăm fructuoasă colaborare cu Federația.

Transmitem adâncă noastră compasiune pentru pierderea suferită atât doamnei Rosen, cât și familiei sale.

Cu sinceritate,

MICHAEL MAY, director executiv

CONGRESUL EUROPEAN EVREIESC

Dispariția Șef Rabinului Cultului Mozaic din România, dr. Moses Rosen, ne-a mâhnit profund. Este o pierdere imensă pentru România și pentru iudaism în ansamblu său. Personalitatea sa a depășit mult hotarele țării sale. Timp de multe decenii, dr. Moses Rosen a reprezentat un iudaism viu în Europa de Est și a menținut o viață comunitară evreiască în România. A găsit calea prin care o parte importantă a comunității sale să facă Aliă. Ne-a lăsat moștenire viziunea sa, analizele sale pertinente, avertizările sale privind resurrecția antisemitismului și dragostea sa pentru Israel. Congresul European Evreiesc a pierdut unul dintre marii săi lideri, în persoana Șef Rabinului Moses Rosen.

JEAN KAHN,

Președintele Congresului European Evreiesc

SERGE CWAJENBAUM,
Secretar general

ORGANIZAȚIA „AMERICAN JEWISH COMMITTEE“

Suntem adânc tristeați de încetarea din viață a bunului nostru prieten și mentor spiritual, Șef Rabin dr. Moses Rosen. A fost o adevărată personalitate istorică, care a menținut vie și a susținut comunitatea evreiască din România în timpul perioadelor întinse ale fascismului și comunismului. Nimeni nu-l poate lua locul, dar avem încredere că instituțiile înființate de el cu atâtă dragoste vor continua să susțină comunitatea evreiască din România. Vă asigurăm de interesul și sprijinul nostru, în continuare, pentru bunăstarea evreilor din România.

Vă rog să transmiteți salutări personale prietenilor mei din cadrul Federației dv.

Cu sinceritate,

Președinte ALFRED H. MOSES

CONGRESUL EVREIESC CANADIAN

Dragi prieteni,
Am aflat cu adâncă tristețe despre încetarea din viață a Șef Rabinului dr. Moses Rosen, binecunoscut comunității noastre.

Menținerea și dezvoltarea vieții evreiești în România, mai ales într-o perioadă dificilă, s-a datorat Șef Rabinului Rosen. A fost curajul în fermitatea sa de a apăra comunitatea evreiască și a denunța antisemitismul, în toate timpurile.

Va fi amintit ca unul dintre marii evrei care și-au stăruit poporul cu țărle morale și înțelepciune. Lipsa sa va fi dureros resimțită de Kial Israel.

Vă rog să transmiteți condoleanțele noastre familiei Rabinului Rosen și comunității evreiești din România.

Cu sinceritate,

IRVING ABELLA, C.M., președinte

PARTIDUL NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC CREȘTIN-DEMOCRAT

Profund afectați de trecerea în veșnicie a Eminenței Sale Moses Rosen, Șef Rabinul Cultului Mozaic din România, rog comunitatea să primească adânc simțurile noastre condoleanțe. Dumnezeu să-I odhnească cu dreptul său!

CORNELIU COPOSU, președintele Partidului Național-Țărănesc Creștin-Democrat

UNIUNEA DEMOCRATĂ MAGHIARĂ DIN ROMÂNIA

Vă rog să primiți sincera noastră compasiune în legătură cu trecerea în neființă a Eminenței Sale, Șef Rabinul Moses Rosen. Personalitate remarcabilă a vieții publice din România, Moses Rosen și-a dedicat întreaga viață cu devotament și spirit de sacrificiu slujirii intereselor comunității sale, luptând împotriva discriminărilor, xenofobiei și naționalismelor de orice fel. Păstrăm împreună cu Dumneavoastră memoria celui dispărut.

MARKÓ BÉLA, președintele U.D.M.R.

AMBASADA ISRAELULUI

AMBASADA STATULUI ISRAEL la București este îndoliată de pierderea Eminenței Sale, Rabinul Șef și președinte al Federației Comunităților Evreiești din România, regretatul dr. Moses Rosen. Un mare conducător - o mare personalitate, de recunoaștere internațională a lumii evreiești -, a plecat dintre noi.

Ambasada Israelului la București adresează cele mai sincere condoleanțe văduvei și familiei îndurerate, pentru grava pierdere suferită. De asemenea, adresează condoleanțe comunității evreiești din România, pentru pierderea Rabinului Șef, conducătorul său și părinte al tuturor.

AMBASADA SPANIEI

AMBASADA SPANIEI la București prezintă salutul său Comunității Evreiești din România, din care timp de mulți ani a făcut parte și numeroși sefarzi, și își exprimă cele mai profunde condoleanțe în legătură cu încetarea din viață a Eminenței Sale dr. Moses Rosen, Șef Rabinul Cultului Mozaic, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, cu rugămintea de a fi transmise rudelor și apropiaților săi.

AMBASADORUL YOSEF GOVRIN

Sunt adânc impresionat de moartea Șef Rabinului Rosen, una dintre personalitățile de excepție ale istoriei noastre contemporane, care, de peste 40 de ani, a lăsat o profundă amprentă asupra vieții evreiești din România. Activitatea sa unică de păstrare a valorilor tradiționale, naționale, educaționale și sociale ale poporului nostru, într-un regim ideologic total opus acestui deziderat, lupta sa neobosită împotriva antisemitismului și neofascismului, preocuparea sa constantă pentru binele comunităților evreiești din România și, totodată, grija pentru crearea de legături naționale cu Israelul și cu evreimea din întreaga lume l-au făcut să fie unul dintre cei mai mari conducători evrei ai timpului nostru.

Îmi voi aminti întotdeauna cu drag de întâlnirile, discuțiile și prietenia cu dânsul, din timpul șederii mele în România ca ambasador al Israelului. Ne va lipsi la toți foarte mult. Viața și faptele sale binecuvântate vor rămâne pentru totdeauna ca cel mai eroic capitol din istoria evreimii din România.

Vă rog să transmiteți cele mai profunde sentimente de durere din partea soției mele și a mă-văduvei sale și lui Beit Israel Beromânia.

Dr. YOSEF GOVRIN,

ambasador al Israelului în Austria, Slovacia, Slovenia și O.N.U. (Viena),
fost ambasador în România

AMBASADA FRANȚEI

Adresez Federației Comunităților Evreiești din România foarte sincerele mele condoleanțe pentru decesul dlui Șef Rabin Moses Rosen.

Ilustrul defunct, pe care am avut ocazia să-l întâlnesc în numeroase rânduri, personalitate foarte puternică și generoasă, a lăsat un mare gol.

El va rămâne un exemplu pentru Federație și sper să întrețină cu succesul său raporturi la fel de pline de încredere.

BERNARD BOYER, ambasadorul Franței

AMBASADA GERMANIEI

Cu mâhnire și consternare am aflat de decesul brusc al Eminenței Sale, domnului Șef Rabin dr. Moses Rosen. Doresc să transmit doamnei dr. Rosen și întregii comunități evreiești profunde și sincerele mele condoleanțe.

În relativ scurtă mea prezență la București s-a creat între domnul dr. Moses Rosen și mine o legătură strânsă și cordială. În repetate rânduri am putut participa, în prezența și sub conducerea sa, la înalte festivități ale comunității evreiești la sinagogă. De fiecare dată am rămas profund impresionat.

România a pierdut o mare personalitate de certă valoare spirituală și umană. Comunitatea evreiască din România este văduvită de un important Pontif.

Întrucât nu voi fi în țară, spre marea mea regret nu voi putea participa la înmormântarea domnului dr. Moses Rosen. Vă rog să acceptați această scrisoare drept expresia sincerilor și profunzilor mele compasiuni.

ANTON ROSSBACH, ambasadorul Republicii Federale Germania

AMBASADA SLOVACIEI

Vă rog să primiți expresia participării mele profunde la pierderea care a lovit în aceste zile nu numai Comunitatea Evreilor din București și din România, dar și pe evreii din întreaga lume.

Din prima clipă a șederii mele în țara dumneavoastră am simțit o mare satisfacție din fiecare întâlnire cu Eminența Sa, pentru că aveam conștiința că toate eforturile acestui om sunt strâns legate de binele tuturor oamenilor, de înțelegere și toleranță. Convorbirile cu Eminența Sa, dr. Moses Rosen, fac parte dintre cele mai mari câștiguri ale mele. Îmi voi aminti cu pioșenie, foarte multă vreme, de aceste convorbiri.

Vă rog să transmiteți sincere condoleanțe din partea mea și a colegilor mei din ambasada Republicii Slovace, care au avut relații apropiate cu Șef Rabinul dispărut, dar și cu activitățile comunității dumneavoastră, cât și expresia compasiunii noastre și văduvei ilustrei dispărut.

MILAN RESUTIK, ambasadorul Republicii Slovace

FOSTUL ASISTENT AL SECRETARULUI DE STAT AL S.U.A., ASISTENT PENTRU DREPTURILE OMULUI

Șef Rabinul Rosen a fost o personalitate unică în acea parte a Europei; Eminența Sa a luptat în condiții deosebite de grele pentru păstrarea identității evreilor din România. A luptat întotdeauna pentru menținerea vieții evreiești în România și pentru păstrarea demnității obștii sale. Șef Rabinul Rosen a fost întotdeauna un avocat al României, a vorbit pentru România, pentru bunăstarea și pentru înțelegerea situației din România de către cei care trăim în S.U.A.

Ambasador RICHARD SHIFTER

PREȘEDINTELE ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE DE PSIHIATRIE SOCIALĂ

A fost pentru mine un părinte, după ce tatăl meu a încetat din viață. Când împliniseră 14 ani, Șef Rabinul Rosen a început să fie tatăl meu. Era primul foarte generos la Departamentul de Stat al S.U.A., era primit cu mult respect și considerație, ca o personalitate a României a cărei voce trebuie ascultată.

Dr. ELIOT SORELL

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

EULOGIES FROM MOURNING MEETING DEVOTED TO THE CHIEF RABBI DR. MOSES ROSEN'S PASSING

Eulogy by Romanian President ION ILIESCU

I would like to say just a few words, to voice just a few thoughts and feelings in addition to what has been already said in memory of the great departed. First of all, as a head of state, I would like to express my appreciation of the man who for so many years led the Jewish community in Romania, and did so, as others have already stressed, in a most dignified way, standing out not only as a prominent representative of the Romanian Jews, but also as a loyal citizen of Romania.

At the same time, I would like to express my personal feelings as one who had known His Eminence Rabbi Moses Rosen for a long time. Rabbi Schneier has recalled here the town of Iasi, close to him through his ancestors, and close to Rabbi Rosen just as much. I worked in Iasi for five years and during that period Rabbi Rosen and I had a monument erected in commemoration of the victims of the 1941 fascist repression ordered by the Romanian administration. I don't need to tell you what sort of administration that was, or what its ideology was like.

I have seen the mass graves in northern Iasi and at Podul Iloaiei—thousands of innocent people slain by the Romanian fascists. Nothing can serve for an excuse to such horror and it is all the more shameful that some people should try to rehabilitate today such inhumanly savage crimes that were perpetrated at the

time not only against Romanian Jews, or Jewry at large, but also against other peoples and the Romanian nation just as well.

I have lived through the terrible days and nights of the 1941 Legionnaire rebellion, and I've known families that lost their kin. I've known about the atrocities inflicted on Jews both in Romania and elsewhere, about the suffering of the Romanian people under oppressive regimes.

Well, in 1976, Rabbi Rosen and I unveiled that monument that was designed to serve as a reminder of those dreadful times and of the people who were victims of that bloody crackdown. Rabbi Rosen and I went on the record to condemn those dark times in our history. We were agreed on the need to uphold human dignity and the dignity of the Romanian people as our country proceeds along its democratic path.

Let such moments never be repeated in either the Romanian or global history! It is a duty for everyone of us to warn the public in Romania and anywhere else against any attempts at reviving such movements.

I would also like to express my admiration for Rabbi Rosen's intellectual capacity and work. He will go down in our history and culture as a brilliant scholar.

May he rest in peace!

Eulogy by VIRGILIU CONSTANTINESCU, President of the Romanian Academy

The Romanian Academy is taking part with sympathy and distress in this sad gathering paying tribute to Dr. Moses Rosen, Chief Rabbi of the Mosaic cult, and honorary member of our Academy.

As you all know, on the 10th of November 1992, the General Meeting of the Romanian Academy elected Rabbi Rosen a honorary member in recognition of his vast and valuable work, including scientific papers, articles and essays—he wrote over 500 papers on Bible topics, on the Jewish religion and history, etc.; in recognition of his outstanding, original contribution to the world of symbols and significations of Judaic culture, of his memorialistic writings and those related to the history of human civilization; in recognition, too, of his high international and national prestige.

He authored many valuable books, such as "In the Light of Torah," "Judaic Essays," "Dangers, Trials and Miracles," "Biblical Essays," some of which have been translated into foreign languages and published abroad. Many of them have rapidly become revered as classical readings all over the world.

He was a member of several outstanding bodies and institutions, such as the Memorial Foundation of Jewish Culture, the World Jewish Congress, the European Rabbinic Conference, the Board of the Hebrew University in Jerusalem, the Board of Bar Ilan University in Tel Aviv, the House of the Diaspora in Tel Aviv

which he presided over, and so forth.

He was awarded honorary doctorates by numerous universities in the United States, Europe, and Israel. He also received many important awards, such as the 1984 Zalman Shazar Prize and the Solomon Dublik Prize of the University of Jerusalem. At Bar Ilan University in Tel Aviv, a chair on the ethical values of East European Judaism has been named after him.

What I have mentioned here is just a small fragment of his activity, of his cultural and scientific work, which among other high degrees earned him the honorary membership of the Romanian Academy.

Before I end this address, I would like to quote a few lines from Dr. Moses Rosen's letter to the president of the Romanian Academy on November 27, 1992, as he had learned about his election to the Academy: "I regard this honor bestowed upon my humble person as a bright assertion of Romanian wisdom and humanism. I assure you, and I would like you to convey this assurance to all of the Academy members, that I will constantly devote my work to the good of Romania, our cherished, dearest homeland."

I believe we can say at this sad time of parting that Rabbi Rosen's entire life and work are a brilliant illustration of the commitment he reiterated in this letter.

May you, our noble and distinguished colleague, rest in peace!

Eulogy by Rabbi ARTHUR SCHNEIER, President of the "Appeal for Conscience" Foundation

My dear friends, the Jewish community has been orphaned. All of us feel like orphans. I find it hard to be standing here on this rug, on this dais, on which I've stood and spoken so many times, without my well beloved friend Rabbi Rosen being here any longer. Ever since 1967, my family and I have taken part in every landmark event in the history of this community. Whenever he traveled to the United States he would come over to my synagogue and speak.

We shared many a personal and public life experience. He was like a grandfather to my children. He was a loyal, valuable friend.

With him Romania has lost a prominent patriot. Jews in Romania have lost their greatest leader ever. The world Jewish community has lost a stalwart support. Rabbi Rosen forged bridges between Jews in Romania and elsewhere all over the world. He forged bridges between Romania and the United States. In the hardest of times, he forged bridges between Romania and Israel. What was the force that drove him into so many accomplishments?

First of all, he loved God in each and everyone of his creations. Second, he loved Torah. Third, he felt an endless love for Israel. But he also loved the people close to him. There was hardly a crucial event in his life, that he shouldn't gather around him the Orthodox patriarch and leaders of every other denomination.

For that proud Jew and proud Romanian belonged to every culture. Who was it that inspired him? His father was. Rabbi Rosen had an immense love for his father who was to him not just a father but a teacher too. He taught him Torah, but he also taught him what passion was. And the real greatest part in him was his big heart and endless love. How can we forget the famous Hanukkah tours when he would stop in the smallest towns to bring them light, love and joy? How can we forget the way he inspired choirs and children? He and Amalia Rosen made the decision not to have any children so they could of better help to the community during its grimmest times. With Joint support they educated many generation of children to live according to the Torah.

Beyond all, I remember traveling with Rabbi Rosen to Iasi in Romania. Iasi is a very special place to me as my great-grandfather was a Chief Rabbi in that town. The last time we went there together, to memorialize the Holocaust, widespread brutality against the Jews, we decided to have a Holocaust memorial built there. I could see how he grieved and we talked about it. Close to the cemetery gate, within short distance from my grandfather's grave, there were the tombstones of the Jews who had died for this wonderful country during World War One. Farther inside the cemetery there were the slabs of Jews who had been slain during the Holocaust. As a Holocaust survivor myself I have lost most of my relatives at Auschwitz, I have been through that terrible fascist times. It seemed unbearable to both of

us that a mere 50 years later we should forget about that all and not stand up to the arrogant voices of revisionism that had resumed spreading out hate and spite, threatening people's lives, and preaching xenophobia and anti-Semitism. That flame was blazing in him in me, in all of us.

How many million lives has this terrible hate destroyed? Rabbi Rosen was a man of peace. Rabbi Rosen was a man of life. And am proud to say he headed the first interdenominational delegation at this organization's meeting. As is well known, he also oftentimes conferred with the Metropolitan of Timisoara and Transylvania, and with yourself, Mr Patriarch.

I wish to remind you too, Mr. President, of your first trip to the United Nations as a head of state. You came to my synagogue and made a speech. I want you to know, though I am sure you have known all along, that he was a great defender of your honor and dignity. He called me not just once but twice to make sure, ever double sure, that the President of Romania would be met as he deserved. I think he was a great patriot of Romania. At the same time, he deeply admired all of the leaders of Israel and he ran here a Torah school providing a Jewish education at a time when there was no such school in any other country in this area. And remember how, on every Shabbat, on every holiday, he would pray for Romania and Israel alike.

What a great loss! How can we make up for it? First of all, we have to listen to our teacher. What is the teaching, the commandment he has left us? His teaching is that we take over and continue his work.

I've told you how he used to love his father. In 1951, on Rosh Hashanah day, the Jewish New Year, his father died at 82. It had been his last wish had been that he be buried back in Jerusalem, in Israel. That was no easy thing to do during those years. After much painstaking and trouble, his remains were taken to Constanta. Then the ruling political party wondered why it should extend such privilege and grant this wish to Rabbi Rosen. They denied permission that the body be moved to Israel. They even had the casket opened as the anti-Semitic rumor had it that gold and valuable things were to be smuggled out to Israel in it. How times have changed! Rabbi Rosen's last wish was that he should be buried in Jerusalem. And he will have it so. No one will have his casket opened, nor oppose his wish. With the blessing of the president of this wonderful nation and with every ceremony, in honor and in dignity, he will be taken to his burial place in Israel. The dreamer Rabbi Rosen saw his dreams come true. We are all praying God that he may pray for us. As I know Rabbi Rosen, with his persuasive skill, with his arguing and debating skill, when he meets God in heaven, he will seek to talk Him into forgiving us, and I think he'll succeed.

I'd like to end my address with a beautiful example. It so happened that our Patriarch Jacob was tired and needed to lie down and there were 12 stones out there, each one of them inviting him and saying, "it is on me that we should rest your head." Then what did Jacob do? He took all of them stones and spurning none, piled them together into one and laid his head upon it. That's what the wisdom of my beloved Rabbi Rosen taught him to do. Romania was like one rest stone to him. The Jewish people pronounced him a proud son. America claimed him as its friend. Israel cherished him as a great leader. But he had the great wisdom of bringing the 12 stones together and that is the example he commended to every one of us. And I will end up with an exhortation from the Book of Moshe: "Be strong, be strong, and let us strengthen one another!"

Eulogy by MICHAEL SCHNEIDER, Executive Vice Chairman of the "Joint"

Mr. President, your Excellencies, distinguished guests, ladies and gentlemen,

I am here on behalf of the American Joint Distribution Committee, an organization that cooperated extensively with Rabbi Rosen, particularly in the field of humanitarian aid to the numerous Holocaust survivors in Romania. Rabbi Rosen was one of the greatest Jewish leaders of this century, who wielded a particular influence not only on the Jewish community in Romania, but also on many other Jewish communities around the world. I am speaking out of a deep, extensive experience, for the Rabbi was a longstanding

friend to me, for he was not only a guide, but indeed a teacher to me and others in my generation.

Rabbi Rosen was sometimes misjudged by a number of people, Jews and Gentiles alike, especially in the dark years when the Romanian population suffered. But perhaps, they never really understood the dangers Rabbi Rosen was facing on the road that he had taken.

I remember many circumstances when Rabbi Rosen traveled to the United States, to plead and call for aid, especially economic aid, in favor of Romania. He did it in a most

impassioned and convincing way. I recall and I will always recall Rabbi Rosen as a Romanian and a Jew, a Jew and a Romanian at the same time. In collaboration with the Romanian government, the Joint has been able to provide humanitarian assistance to the Jews in Romania, and we intend to go ahead with this our partnership.

Mr. President, when I last met with Rabbi Rosen a few weeks ago in New York, he praised your integrity and your humanitarian commitment. It is in memory of this and in the spirit of this commitment that the Joint plans to continue its activity in Romania.

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

50-TH ANNIVERSARY OF THE DEPORTATION OF JEWS FROM NORTHERN TRANSYLVANIA

AT BUCHAREST

On Sunday, May 29, a religious service was held at the Bucharest Choral Temple in remembrance of the Holocaust victims in Northern Transylvania during the Horthyist Hungarian occupation—brothers and sisters of ours who were deported 50 years ago to the Auschwitz and Birkenau death camps. The leadership of the Federation of Jewish Communities in Romania was represented

by director general Al. Sivan.

In presence of a numerous audience, First Cantor A. Jukovsch, assisted by Messrs. Adolf Weiss and David Tahman, celebrated a memorial service for the 150,000 Jews from Transylvania, slain in the Holocaust, in the wake of the forcible occupation of this Romanian province under the 1940 Vienna diktat.

AT ORADEA

An impressive gathering was held on Sunday, May 29, at the Grand Synagogue in Oradea, to memorialize the 150,000 of our brothers and sisters that were deported fifty years ago by the Hungarian fascists and murdered in the Nazi death camps.

A leading delegation of the Federation of Jewish Communities in Romania took part in the event.

Attending the meeting were representatives of the president, Parliament, and government; of the Council for Ethnic Minorities and local administration; of political groups and parties, and of several religious denominations.

The commemoration was also attended by Ms. Lily Hahamy, chargé d'affaires ad interim of the Israeli Embassy to Romania.

Addresses were delivered by engineer Theodor Blumenfeld, secretary-general of the Federation of Jewish Communities in Romania, presidential adviser Victor Opaschi, Lower House vice chairman Marian Dan, Education Minister Liviu Maior, engineer Ionel Ungur, prefect of Bihor County, engineer Petru Filip, mayor of Oradea, Fr. Ioan Cotiu, on behalf of Eastern Orthodox Bishop Ioan of Oradea,

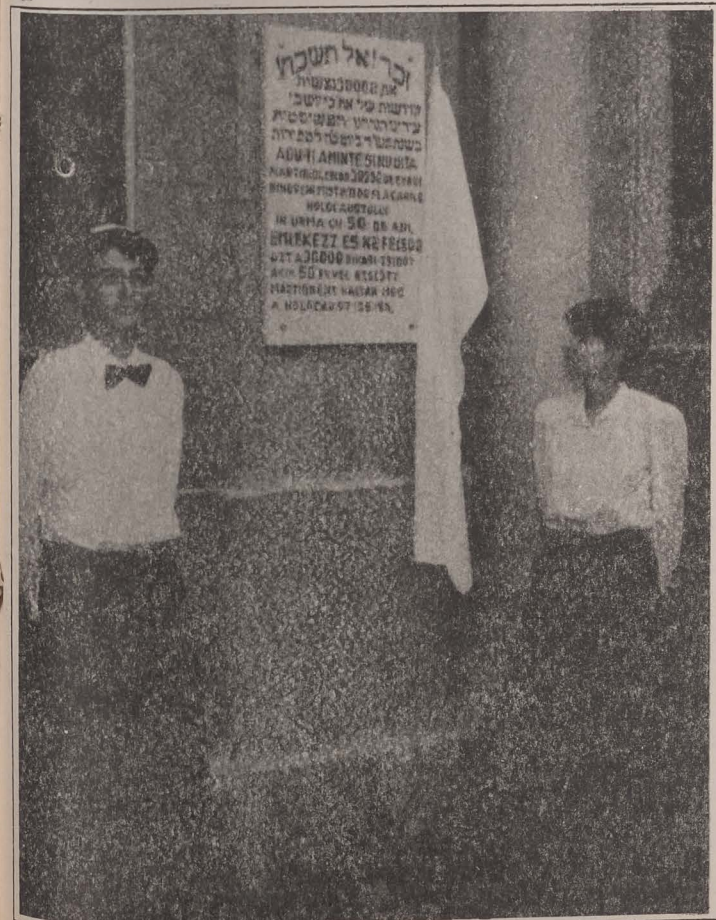
Fr. Matos Francisc, on behalf of the Roman Catholic Bishopric of Oradea, Bishop Laszlo Toekes, on behalf of the Reformed Bishopric of Piatra Craiului, Zvi Feine, Joint director for Romania, Varga Gabor, representative of the local branch of the Ethnic Hungarian Democratic Union, Radu Davidescu on behalf of the Christian Democratic Party, First Rabbi Ernest Neumann of Timisoara, and Lily Hahamy, chargé d'affaires ad interim of the Israeli Embassy to Bucharest.

Ms. Hahamy handed Ms. Rozalia Farkas the "Righteous among People" Medals awarded her and her late husband, Stefan Farkas, by the Yad Vashem Institute in Jerusalem.

A memorial plaque to the Jewish martyrs in Bihor was unveiled.

Wreaths were placed at the Memorial to the Deported in Oradea on behalf of the president, Parliament and government, of the Bihor prefect's office, the Oradea town hall, the Federation of the Jewish Communities in Romania and the Jewish Community in Oradea.

The gathering said kaddish for the martyrs.

• The uncovering of a memorial plaque devoted to the Jewish martyrs in Bihor

כתב-עת

המשך מעמוד 12

ההונגריזציה בהתנהגות ושיטות דומות לאלה של הגסטפו; ההסדרים לסדר הפנימי של הגיטאות עם קביעות הענשה נמרצות היו חתומות ע"י השלטונות ההונגרים המקומיים; הזמן שבין העשירי במאי (תאריך הגמר של הגיטואיזציה) והדחתם של היהודים בקרונות כדי לשלוח אותם אל מקום השמדתם, נוצל ע"י השלטונות ההונגרים למען לסחוט, ע"י עינויים בלתי אפשרי לסבול, זיזיות והצהרות שאחרים נמלטו מהם ע"י התאבדות.

אחר כך החלו לצאת לדרך ההובלות שאורגנו בדיקנות ואכזריות שטנית. בכל דרון נדחו 80 עד 90 אנשים שהוכרחו לעמוד בידים מורמות כדי לפנות מקום. ההובלה הראשונה עברה מהונגריה ב־16 במאי 1944 והודות לתכנון שנעשה ע"י אנשים ממפלגתו של אייכמן ושקידת המבצעים ההונגרים נגמרה בשישי ביוני של אותה שנה 1944.

ואם אנו רוצים לראות בעיניים פקוחות את ההיסטוריה ובלו אשליה, אפשר להגיד שהכל נעשה תחת ראיית כל העולם, כולל ארה"ב שידעו הכל ושתקו. היהודים האלה לא מתו בשדה הקרב כי אם נרצחו! מיונקי שדים עד אנשי שיבה הושמדו. מיליון וחצי ילדים יהודיים מאירופה נקרעו, נשרפו, נקברו חיים, נוראו, נטבחו בנסיונות במעבדות. בסך הכל ששה מיליון יהודים.

אנו מזכירים את העובדות האלה, לא כדי לעורר שנאה או נקמה. אדרבה. כדי לחלום נגד האביה, נגד הנקמה, נגד הפנטיות והבלתי - איכפסיות, כדי שמעשים כאלה לא יחזרו עוד.

אנו מזכירים כל אלה, לא רק למען להספיד את קרבנותינו, כי אם כדי להזכיר שהאנטישמיות היתה, כמו תמיד, ראשית הסרגידות שאחריהן המשיכו עם האחרים: הצרפתים, הבלגים, הפולנים, הגרמנים, ההונגרים, לא לדבר על אפי רגזות רומנים שהועברו דרך אש וחרב ע"י משטר הזוועות ההורטיסטים שבצפון טרנסילבניה שהיתה זמנית תחת כיבוש.

היתה זו זוועה בלתי נסלחת אילו שכחנו את התקופה המחרידה הזאת של ההיסטוריה של העם היהודי ולמעשה של כל האנושות.

ההזכרות הן גם הזכרות שבהיסטוריה יש גם אפשרויות לחזור על אירועים. אנו עדים, כעת, למלחמה נוראה בשכונותנו בין דתית ולאומית, לתופעת ז'ירנובסקי, לחזרת האומנות והכחנות בארצות הקומוניסטיות לשעבר. אבל גם באלה עם מסורות דימוקרטיות. בגלל זה, אנו חושבים יותר אקסואליות מאיזו את האזכרות, כי אנו חיים בתקופה שמתרבה מספר אלה שרוצים למחוק מההיסטוריה של העולם ומההיסטוריה היהודית את הסרגידה של השואה. אנו מוכרחים להזכיר בצער שאין מדובר במקרי שכחה, אלא בצורות חדשות של אנטישמיות, איבה ואיסובלנות. אבל בזמן האחרון הופיעו גם "דביזיוניסטים" מין "מלומדים" כאלה שיש להם גם פרסטיז'ה אקאדמית ושטוענים שהשמדת היהודים אינה ענין ייחודי בהיסטוריה ושהשמדתם ההמונית של היהודים נעשתה לא בגלל האנטישמיות והגזענות, כי אם בעד סיבות אחרות ורוצים להוציא מההיסטוריה האנושית ושל העם היהודי את הסרגידה הנוראה של השואה.

העמדה ביחס לסרגידת השואה מבטאת בלי שום ספק את דרגת ההכרת האחריות והאחריות המוסרית כלפי גורל האנושות. לכן, חובה מוטלת עלינו להעיר את הכרת הנזק ואת דעת הקהל, החברה האזרחית ובכלל כל האנשים שחיו טוב על האפשרות שאלה שמכחשים היום את השואה או שרוצים להצדיק אותה ומאשימים את היהודים או שרוצים לחפש לאירועים הנוראים סיבות חיצוניות, יכולים מחד להיות בעצמם מבצעי פשעים נגד האנושות.

אנחנו מודהים מעמדת "היסטוריקנים" או "חוקרים". אחרים בשטח ההומניסטיקה שעומדים על דעתם להולך שולל ולסלף את האירועים הסרגיים הללו ולהעלות לדרגת גיבורים את הלא-אנשים הפוליטיים האלה ומודים שאיננו מבינים חוסר אופוזיציה אינטלקטואלית לתת תשובה אחרתית והחלטית נחוצה נגד הצורות החדשות של האנטישמיות העכשוית שהופכים את בעיית השואה מנשק נגד פשעים אנטיהומניים לנשק חדש להאשמה ולהסתה אנטישמית. בבדפשט מותרגמים את "הספר השחור" של מתתיהו קרפ להראות את ההיסטוריה של השואה ברומניה וברומניה, במקום לכתוב על השואה ברומניה, כותבים על השואה בצפון טרנסילבניה. הכרחי לחלום נגד האנטישמיות והפשעים באשר הם, אם זה ברומניה ואם זה בהונגריה ולא לנצל את הבעיה בצורה פוליטית אלו נגד הרומנים והללו נגד ההונגרים.

נושא השואה צריך להיות הזדמנות מיוחדת למאבק בעד נצחון השלום נגד המלחמה ושל החיים נגד המוות.

אבל לדעת להזכיר, אין זאת אומרת רק לא לשכוח את הפשעים, כי אם גם הזכרת וכיבודם של הרומנים וההונגרים שלחמו נגד הפשעים, שסיכנו את חייהם אם גם להציל יהודי אחד.

איננו שוכחים את טראיאן פופוביץ' שהציל 16,000 יהודים, את וויאוריקה גארארץ' שעזרה ליהודים בקרונות המוות, את הבישופ הכתולי מרטון ארון שהוקיע את הפראות של הפשיסטים ההונגרים בעד שקידתם לעזור לאייכמן ועוד הרבה דוגמאות.

ברוח אמונו בנצחון הטוב וההומניות, אני רוצה להביע את תודתנו כלפי כל אלה שמבינים את הצורך להביע עמדה נגד התחזקות האנטישמיות והקסינופוביה. הנשיא שלנו, מר יון איליאסקו, בכבדו את זכר קדושי השואה, קרא לזכור את הקרבנות, להוקיע את האנטישמיות ולזכור את הלחץ של ההיסטוריה וכמו כן קרא להרמוניה, להבנה וסילוק השנאה.

אם כי היום הזה דואב לנו, אל נשכח שעבר זמן הקינות. הקרבנות שמסרו את נפשם בשואה היו היסוד לתחיית המדינה היהודית, מדינת ישראל. רוב אלה שנצלו עלו ארצה והשתתפו ומשתתפים בבניית הארץ.

עלינו להמשיך את חיינו כיהודים טובים, נאמנים למולדת, לצדק, לאמת ולשלום, לסלידיות עם אחינו היושבים בציון ועם כל עם ישראל.

בת-ב-ב-ב

של היהדות מרומניה

סיון תשנ"ד * מס' * 781 דר-שבועון

חמשים שנה מהגליית יהודי טרנסילבניה הצפונית

מסר מטעם נשיא המדינה, מר יון איליאסקו

עברו חמשים שנה מהפעולה להגליית האוכלוסיה היהודית מצפון טרנסילבניה, אחרי שנעצרו והובלו בגיטאות כדי להשמידם "בבתי חרושת-למוות" שנוצרו ע"י גרמניה הנאצית.

המסמכים ההיסטוריים ועדויות מהשרידים מציינים את האירועים שהחלו בשחר יום השלישי במאי 1944, כאשר שלטונות הכיבוש ההונגריים החלו פעולת הבדיקה הכוללת של כל אתרי השטח הזה, בכדי להוציא ממעונותיהם את כל אלה "שאשמו" היחידה היתה אך ורק הולדתם ממוצא יהודי והשתייכותם לעם ישראל. כלפי אמצעי חודש מאי, כל האוכלוסיה היהודית מהשטח הרומני הזה נכלאה ב-21 גיטאות שהוכנו למטרה זו, ומשם נמסרו לגרמנים, ששלחו אותם למחנות ריכוז, בהם נהרגו למעלה מ-150 אלף יהודים. למספר המרשים הזה נוספו עוד 15,000 יהודים שנכלאו מקודם במחנות עבודת פרך בשטח הונגריה, מהם שנסדו לשם רצח ע"י עבודה מפרכת והערכה.

הובלת הקרבנות נעשתה ברכבות מסע, האנשים הודחו בקרונות מזהמים וחסרי כל תנאים היגייניים היסודיים ביותר. הדממה של הקרבנות גדלה בכל צעד אל מקומות ההשמדה. בתנאים אלה, הרבה קרבנות נספו במשך ההובלה. ואלה שגורלם דן אותם לסבול את העינויים עד הסוף, עברו דרמות אין ספור, שקשה לתאר. כך, בסוף הדרך אל "הפתרון הסופי" של הבניה היהודית שלעובדה ומומשה ע"י הנאצים וההורסטים, כמעט כל האוכלוסיה היהודית מצפון טרנסילבניה היתה קרבן לגורל הדרמטי ביותר מכמה שידעה ההיסטוריה של האנושות בענן פשע זדוני של השואה. היו נסיונות מהם מוצלחים, מתוך האוכלוסיה הרומנית להציל יהודים מההגליה, גם בסיכון חייהם, בהסתירה או בעזרם לעבור באופן מחתרתי את הגבול לרומניה. מתוך היהודים שחיו בשטח הזה של רומניה לפני הכיבוש נשארו בחיים אך ורק 15,5%, זאת אומרת 25,000 לארץ.

הדממה של האוכלוסיה היהודית מהשטחים הכבושים זמנית ע"י הצבאות ההורסטיים לפני חמשים שנה היתה תוצאה בלתי אמצעית של כל המדיניות לדיכוי והשמדה של האוכלוסיה הלא הונגרית, שמומשה ע"י המסטר ההורסטי הן לפני ובעיקר במשך מלחמת העולם השנייה, כולל את האוכלוסיה הרומנית שהיתה רוב האוכלוסיה בחלק הזה. עוד בספטמבר 1940, במידת הכיבוש הצבאי של השטח ע"י הונגריה, כתוצאה מהדיקטאט הנאצי - פאשיסטי מווינה, המסטר ההורסטי החל במערכה רחבה לדיכוי, הזזה, גירוש, כליאה במחנות הסגר ופולגות לעבודת פרך של האוכלוסיה הרומנית, שנחשבה בפועל המתנגדת ביותר של החזקת המסטר הכיבושי. משטר דומה הטילו על האוכלוסיה מצ'כוסלובקיה, יוגוסלביה ואוקראינה הנתקדפסית, שהיו תחת משטר כיבוש הונגרי.

יש להעיר בקשר עם זה שבמידה שמפלת גרמניה ההיטלרית נראתה באופק, הכובשים ההורסטיים הגבירו את פעולותיהם לדיכוי הרומנים אשר הוכיחו, לא חשוב באיזה אופן, את שנאתם נגד הכובשים. הדממה שבמוסירימאראדש מהווה רק דוגמה אחת מיני רבות. לפניה היה הרבה אכזריות ומעשי טבח שהוצאו לפועל באי, טריוניה, זאלאה, מורשני דה קמפיה ותרבה, הרבה אחרים. כפרים שלמים של רומנים נתנו שלל להתקפות ולהריסות. מאות אלפי רומנים נתנו שלל להתקפות ולהריסות. מאות אלפי רומנים מכל השכבות הסוציאליות הוגלו או הוכרחו להמלט למולדת. במשך ארבעת שנות הכיבוש, נמחקו מעל פני האדמה הרבה כפרים רומנים.

הפשעים הללו מהווים כתב יסודי בל ימחק נגד כל הכוחות הסוצליסטיים שהשתמשו בסירור, בפשעים, איסובלונות לאומית, איבה לאומית בתור הנמקה לשעבר את האויב האמיתי או המדומה.

בהזכירנו את האירועים העצובים הללו, העם הרומני מצביע, על סמך הניסיון העצמי בעד שורת באבו את כל התופעות האנטישמיות, איבה לאומית וקיצוניות שמסכנים את השלום, הבטחון, האחווה, שיתוף הפעולה בין מדינות ועמי העולם. זכר כל הקדושים יחיה תמיד בלבבותינו!

יון איליאסקו

מנאמו של מזכ"ל הפדרציה של הקהילות היהודיות מרומניה מהנדס סיאודור בלומנפלד

קהלה היהודית מרומניה מכבדת היום, בכאב רב את זכרם הקדוש של למעלה מ-150,000 יהודים מצפון טרנסילבניה שהוגלו זה חמשים שנה ע"י הפשיסטים הגרמנים וההונגרים במחנות ההשמדה הנאציים.

נספו למעלה מ-84,5% מהם, נעלמו קהילות שלמות מ-1380 מקומות בהם חיו ועשו את מלאכתם בעלי מלאכה ופועלים, סוחרים ואיכרים, חרשתנים ובנקאים ולא מעט משכילים: רופאים, מהנדסים, אדריכלים, עורכי דין, רוקחים, מורים ומלמדים... ההיסטוריה שלהם, שהתממשה בעבודה פוריה שנוערה במשך מאות בשנים, ביחד עם שאר התושבים לסובת ולקידמת המקומות האלה, הופסקה ע"י השואה הטרטית, שעוד כיום נאחזו משתוממים אחרי יובל שנים "איך זה היה אפשרי?".

בגלל הדברים האלה, אנו לא מאשמים עמים, אלא את הפשיסטים שבתוכם. הטבח ההמוני בטרנסילבניה הצפונית, שניכיה באופן זמני תחת הכיבוש ההורסטי ע"י הדיקטט מווינה (30 באוגוסט 1940) הוא חלק מההיסטוריה שקשה לתאר את זוויותיה.

בין השלישי והעשירי במאי, במשך לא יותר משבעה ימים, נקבצו ונזרקו בגיטאות שאולתרו במלכנות, קרפפים, בשדות שטוחים תחת פני השמים, מחוץ לערים כגון אורדיה, סיגטול מרמציא, סאטו מארה, קלוז, סידרו מורש, רגין, ביסטריצה, שימלאו סילבניאיי ודז'. השלטונות ההונגריים פעלו בהירות ודיקנות אחרי העשירי במאי, שער הגיטאות נעלו ונשמרו היטב ע"י חיזוק מריה המשך בעמוד 11

ביום ראשון 29 במאי ש.ה. התקיימה בבית הכנסת הגדול מאורדיה אזכרה מוקדשת לזכר ה-150,000 יהודים שהוגלו ע"י הפאשיסטים ההונגרים ואחר כך נרצחו במחנות ההשמדה הנאציים.

השתתפה משלחת מנהיגים של הפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה. היו נוכחים נציגי הנשיאות, הפרלמנט, הממשלה, המועצה למען המיעוטים הלאומיים, של האדמיניסטרציה המקומית, מפלגות, הסתדרויות פוליטיות, ראשי דתות.

מאנשי חוץ השתתפו: ד"ר צבי פיין - מנהל התכנית של הג'וינט למען רומניה, הגברת לילי חכמי - יועצת השגרירות הישראלית ברומניה.

נשאו את דברם: מזכ"ל הפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה, מהנדס סיאודור בלומנפלד, מר וויקטור אופסקי - יועץ נשיאות, מר דן מרציאן - סגן נשיא הבית התחתון של הפרלמנט, שר החינוך - מר ליווי מאיור, מהנדס יונל אונגור - פרפקט של פלך ביהור, מהנדס פטרו פיליפ - ראש עיריית אורדיה, הכומר יון קוציו - נציג הבישופ של הכנסייה האורתודוקסית, הכומר מטוש פרנצ'סק - נציג הבישופ הכתולי, הבישופ לאסלו טקש מהכנסייה הרפורמית, ד"ר צבי פיין - מנהל תכנית הג'וינט למען רומניה, מר ווארגה גאבור - נציג המפלגה ההונגרית ברומניה, מר רדו וודיסקו - מסניף אורדיה של מפלגת פ.נ.צ.ד., הרב של טימיווארה ד"ר אהרן ניימאן. גב' לילי חכמי - יועצת שגרירות ישראל ברומניה העניקה מטעם מכו "יד ושם" מירושלים לגב' רודליה פרקש התעודה והמדליה של "חסידי אומות העולם" וכמו כן על שם בעלה המנוח שטיפאן פרקש.

לזכר קדושינו מפלך ביהור שמו לוח זכרון וגם זרי פרחים מטעם נשיאות המדינה, מצד הממשלה והפרלמנט, הפרפקטורה של פלך ביהור, עיריית אורדיה, הפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה והקהלה היהודית באורדיה. אחר כך נאמר קדיש.

באותו יום התקיימה גם בבית הכנסת הכורלי מבוקרשט הזכרה, בנוכחות מר אלכס סיון, מזכ"ל ועד הקהילות היהודיות מרומניה. השתתף קהל רב.

מכתב ממשלת רומניה אל המשתתפים לאסיפת הזכרון לקרבות השואה מאורדיה

נוכחים המכובדים, בימים אלה עברו חמשים שנה שנגלו לעת מה ע"י ההורסטיסטים מגוף אומניה ע"י הדיקטאט המנוול שבווינ, בטרנסילבניה הצפונה המערבית נתהוותה טרגדיה אכזרית ביותר של ההיסטוריה של ימינו. באביב מלא דם מאז, פחות משבועיים, המסטר והנאציסטים הכוחות הפשיסטיים והצטרפה לתת חלק ממטחה שיאחר כך היגלו אותם לסדו וכלאו ב-21 גיטאות 150,000 יהודים הפעלת פעולת קומנדאי המוות היו באורדיה 30,000 יהודים. בקץ המלחמה, שבו הביתה רק מתי מעט מהם, אחרי שעברו עליהם נסיונות נוראות וטרדומטית של מות קרובים, חבירהם וידידהם בחדרי גזים, ע"י יריות ומכות רצח של אנשי ה-ס.ס.

אנו מזכירים בכאב רב את העינויים וכל הקשיים של קרבנות השואה הפאשיסטית, פרקנים את ראשינו בפני זכר הגברים והנשים, נוער, זקנים וטף שאשמתם היחידה היתה, בעיני הלייננים, שהיו יהודים, היותם בני עם שמנהיגי האידיאולוגיה הברברית, מנוולת, גזעית ופושעת ביותר, דנה אותם לאבדון. רומניה שנתפסה בתנועת הכוחות הפשיסטיים והצטרפה לתת חלק ממטחה והיתה תחת איום התעלמותה מעל מפת אירופה, לא יכלה לקום נגד המכונה הנאצית להשמדה. אם כי אף אזרח רומני בן העם היהודי לא נמסר לנאצים למרות הפגרתם שבאה במבלין, אם כי רומניה העיזה לא להשמע לפקודות היסלר בנוגע להגליית והשמדת ההמונית של האוכלוסיה היהודית, לא סבלה בשטחה הלאומי מעשים כאלה בתקופת הטיור הליוני ובימים הראשונים של המסע בחזית המזרחית מספר יהודים נפלו קרבנות לפוגרומים, להוצאות להורג בבסרביה ובטרנסניסטריה, אכזריות ששלטונות רומניה לא יכלו להתנגד להם. אילו לפני חמשים שנה באורדיה וכמו כן במקומות אחרים מטרנסילבניה שהיתה תחת כיבוש הורסטינאציסטי אנשים חפים מפשע שצדו אותם, עונו, הועמסו בקרונות למען תבנות והובלו אל מחנות המוות אך ורק בגלל היותם יהודים, הדבר הזה לא נעשה וק. בגלל קשיי מלחמת העולם השנייה, אלא היה פועל יוצא "הגיוני" של הכוחות החשוכים והאיסובלונות הגזענית השובינית אנטישמית אימפריאליסטית. הגיון עליון של מדינה סוצליסטית, בה הפשע נגד קיבוץ אנושי שלם היה למדיניות שוטפת.

הנה בעד זה גם היום, חמשים שנה מהאירועים הללו כאשר היינו צריכים לדבר על דברים כאלה בלשון העבר ואותו הדבר על אידיאולוגיה כזאת, איננו יכולים לשבת בחיבוק ידיים כלפי חזרת תופעות גזעניות, קסיופוביות, אנטישמיות שמופיעות בארצות שונות באירופה ולצערו הרב גם בארצנו.

ממשלת רומניה ממשלת ארץ שצוירת קוממויות בדרך הדימוקרטית, אחרי שנים כה רבות של דיקטטורות שונות, מצהירה בתוקף של תופעה זוה בעצם לרוע ההמוניות ולמסורת עמנו, תופעות המוגדות את החוקה וחוקי המדינה הרומנית, אינם לא רק מנגנונות מוקדשות ראות השניה, אלא גם במידה לכיוון שישבתנו הולכת בה, בגלל המאה והאלף. הירדשה המכוערת של עיניי הדיכוי הלאומי-גזעני, של המדיניות להשמדת עם, והבזה הצניי לחיי וכו'. אנו לא יוכל להמחק מהזכרון הקולקטיבי כי אם ברצון הכולל של אלה שבזים לגזענות ואי סובלנות, יעשו שינצחו הערכים האמיתיים של ההומניות, נקיות מפח העבר.

ניקולאי ואקארזי
ראש הממשלה